
El procés urbanístic de Figueres

Per JOSEP M. BERNILS I MACH

El complex urbanístic de la ciutat de Figueres consta de dos sectors plenament identificats: la Figueres vella, anomenada també Figueres antiga o Figueres medieval, i la Figueres nova que s'inicià amb timidesa al final del segle XVI i el començament del XVII, per aconseguir la plena expansió en el XVIII, amb motiu de la construcció del castell de Sant Ferran.

D'abans de la Figueres medieval no tenim cap antecedent urbanístic. Ni de *Joncària* ni de la primera *Figàrias* ni de *Tapioles* no en sabem, pel que fa a l'urbanisme, res. *Joncària*, ens diuen els historiadors, era un parador que els romans havien aixecat a la cruïlla de camins al capdavall del carrer de Tapis, a la zona de l'Aigüeta, vora la calçada romana, per a descans de les seves tropes, però no es pot localitzar en un lloc determinat. Només disposem de les restes d'un pedestal romà dipositat al Museu de l'Empordà, de les referències d'Estrabó, de Ptolomeu i dels itineraris d'Antonius Pius.⁽¹⁾ De la calçada romana també n'han parlat els historiadors.⁽²⁾ La via romana passava pels actuals límits dels termes de Figueres i Cabanes, antiga divisió dels comtats de Besalú i Empúries, i continuava pels actuals carrers de Narcís Soler, de les Hortes, dels Monjos, de Méndez Núñez i de Borrassà, els quals van romandre sense cap edificació fins a ben entrat el segle XVIII.

De la primera *Figàrias* els historiadors diuen que estava habitada pels indígenes, prop del poblat romà que tampoc no es pot emplaçar en un lloc determinat, malgrat que se la suposa a la zona de Cendrassos, on es va trobar un vas ibèric, considerat del segle IV a.C., un cementiri i restes ceràmiques dels segles IV i V. L'historiador Rafael Torrent exposà la teoria de què durant els set segles de romanització aquest poblat es va fondre amb el de *Joncària*.⁽³⁾ Tampoc hi ha cap troballa del barri de *Tapioles* del qual se suggereix que fou una renovació de l'antic de *Figàrias* un cop passat el perill de les invasions i destruccions dels segles III, V i VIII, de les quals perdura

1. *Geografia d'Estrabó*, dedicada a Iberia, on s'esmenta *Jongkàrion Pedion*, el 195 a.C. Quant als miliaris, es concreten XVI milles del Pirineu i XXVII de Gerunda.

2. J. Casas, "La xarxa viària romana a les comarques de Girona. Assaig metodològic", *Estudi General. Universitari de Girona*, I (1981), pp. 63-68. Fotografia aèria, amb ús de filtres especials, que denota una línia d'humitat que coincideix amb la calçada.

3. Rafael Torrent. "Figueres, Villa real". *Institut d'Estudis Empordanesos* 1966/67. Pàg. 17.

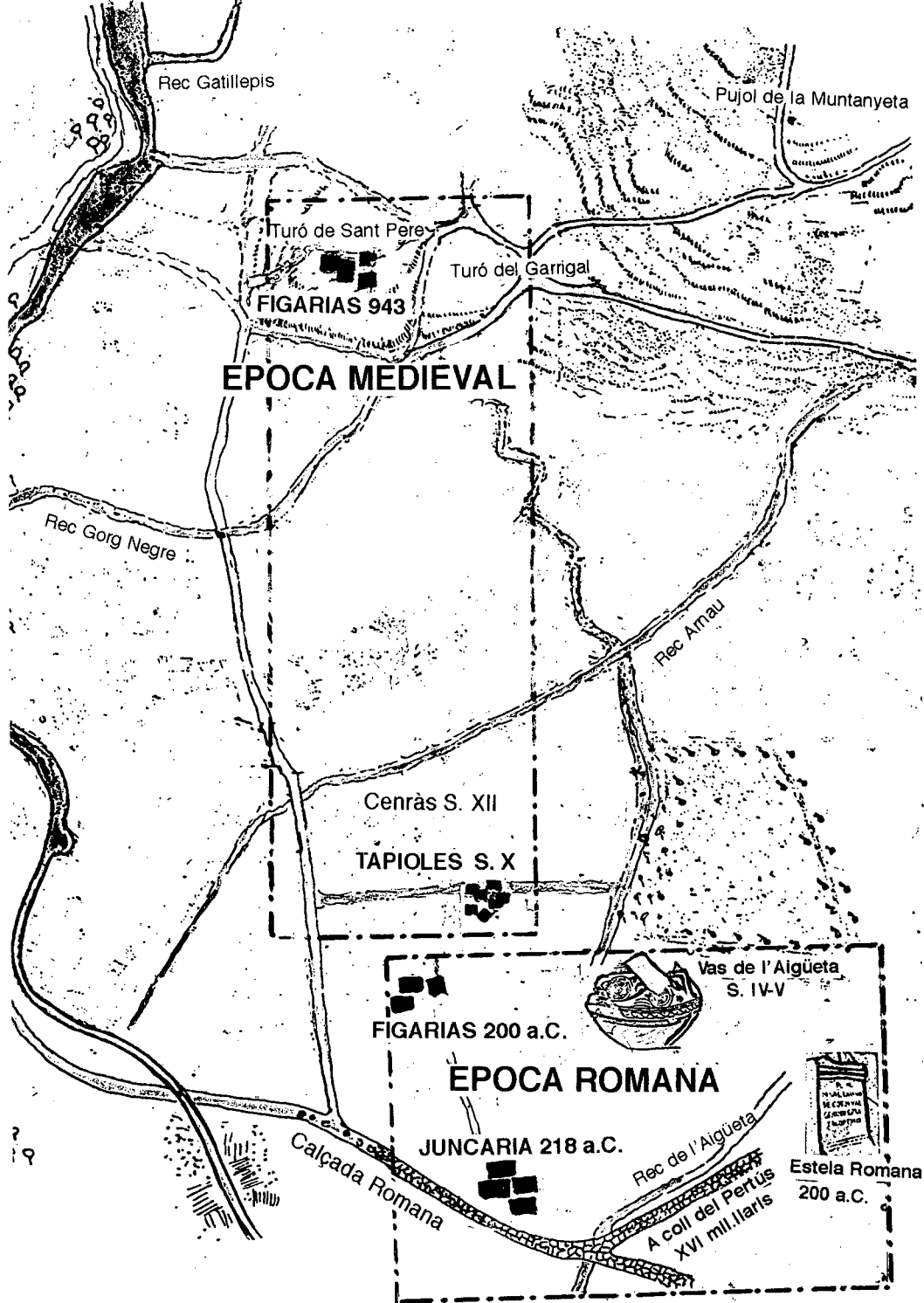

Fig. 1. Plànol suposat de fa dos mil anys, durant la dominació romana. El poblat romà de Juncaria estaria en algun lloc de la zona Aigueta, vora la Via Augusta, i al seu costat el vilatge indígena de la primera Figaries. En el segle X ambdós poblats havien desaparegut i s'havien format el raval de Tapioles, prop de la zona de Cendrassos, i la nova vila de Figaries, actual Figueres, al turó de Sant Pere, al voltant d'una petita església romànica.

el nom de *ceñdrassos*.⁽⁴⁾ Després d'aquests fets sorgeix la nova Figàrias, l'actual Figueres, esmentada per primera vegada al segle IX.

El primer clos plenament identificat i que inicia el procés urbanístic de Figueres, és el del rei Jaume I, amb la Carta de Poblament el 1267. D'aquell alberg en tenim les primeres dades documentades el 882 i el 943.⁽⁵⁾ Era un reduït nucli de l'alta edat mitjana amb una superfície de 15.000 metres quadrats, tancat pels actuals carrers de Besalú i de la Jonquera i les pujades del Canigó i del Castell. Era un reflex de l'època: carrers curts, desiguals i costeruts, amb dues graonades, bastit sobre un turó, aprofitant un parell de brolladors d'aigua, i entorn de l'església romànica de Sant Pere, de la qual si bé no coneixem l'acta de consagració, sí sabem que ja existia el 1020.⁽⁶⁾ Les necessitats urbanístiques van imposar dues places: la de l'Oli i la de Llana. En les escriptures del monestir de Vilabertran, del 1108, 1114 i 1119 es parla de la *vila subirana*, la *vila superior* i la *vila d'amunt*.⁽⁷⁾ El rei va prometre fortificar la vila, però sembla que ja estava emmurallada en aquesta època.⁽⁸⁾ Jeroni Pujades, al començament del segle XVII, explica que encara va veure "muchos cortijos y ruinas de diversas casas dentro y fuera. Al pié de una torre vieja que se manifiesta en la calle nombrada de la Jonquera, delante de la casa de mis padres y también las troneras de muralla que se ven en diversas casas de la misma calle y de la otra que se nombrava de la Fusteria que hoy se llama de Besalú. Todo demuestra que la población o fortaleza estava en aquel barrio que hay desde la puerta de la Jonquera hasta la de Besalú i encerró dentro de si la iglesia parroquial, cerca de la cual, en una plazuela junto a la escalera vieja que sube al cementerio, se encuentra aún la torre del homenaje, con las troneras que solian tener las fortalezas antiguas".⁽⁹⁾ En aquest clos hi hagué el primer equipament civil: l'Hospital de Caritat, el 1313, a l'actual número 6 del carrer de la Jonquera.

4. El nom de cenràs apareix el 1111 en el testament de Ponç Sunifred i altres documents del monestir de Vilabertran.

5. "Villa Ficerias", 882. Botet i Sisó. *Geografia General de Catalunya*. Pàg. 431. "In manículo et in Figarias" i "Tapioles quae vocant Figarias", els anys 943 982 i 990 en butlles del papa Benet IV, del rei Lotari i del papa Joan XV. P. de la Marca. "Marca Hispánica" c 882, 907, 928 i 943.

6. El 1020 apareix el nom de parròquia de Sant Pere. P. de Marca. *Marca Hispanica*. c. 1027. Les dues graonades eren al carrer de Sant Pere i de la pujada de l'Església, on avui hi ha la plaça de Pius XII i les fonts eixien als carrers de M.A, Vayreda i a la plaça Gala Dalí.

7. Antoni Egea. AIEE 1992, pàg. 79 i 151 i 1993, pàg. 64.

8. Els historiadors Lluís Moreno i Martí de Riquer, *Els castells medievals de Catalunya*. Editorial Vallès. 1984. pag. 13 afirmen que el 1123 Figueres estava fortificada.

9. Jeroni Pujades. *Crònica Universal del Principado de Catalunya*. T II, pàg. 155.

PRIMERA AMPLIACIÓ URBANA: CLOS DEL REI PERE EL CERIMONIÓS

La vila va experimentar un notable creixement urbà després de la crida feta el 1268 per Jaume II per atraure jueus a la vila, a conseqüència de la qual es creà un call al carrer Magre arran que el 1294 el rei concedís gratuïtament terres per edificar cases a tota persona que volgués anar a la vila. Això va promoure un engrandiment urbà i la construcció d'algunes cases fora murs, encara que no fou fins el 10 de desembre del 1361 que el rei Pere el Cerimoniós disposà la primera ampliació urbanística amb l'aixamplament del recinte fortificat fins a la riera (avui Rambla) i els carrers Ampla, de Monturiol i de la Muralla i les pujades del Castell i del Canigó, aquests dos últims seguint l'antic límit, tots ells en forma de córrecs. En total, el nou clos representava una superfície de 50.000 m². L'eixample fou sobre una superfície plana i, en tot cas, les clotades naturals en el pedrenyal de la plaça i del carrer de Girona s'aprofitaren per a soterranis per a obradors. Segons els arquitectes "la vila medieval va prendre la fesomia actual en crear un eixample rectangular per construir cases a l'estil de les viles reials de l'època i en rodejar-se d'una muralla que tancava el recinte ampli".⁽¹⁰⁾ Fou un eixample sobre dos eixos viaris: Besalú-Vilabertran (carrers de la Fusteria o de Besalú i de Peralada) i Girona-la Jonquera, convertit en el nou camí ral.

Van establir-se dues normatives concretes: poder aprofitar les muralles per bastir-hi cases i l'alineació dels nous carrers que tenien una amplada quasi uniforme de vint pams, llevat del carrer de Peralada perquè es trobava sobre l'antic camí de Vilabertran. Quant a la construcció de les noves muralles, en el *Llibre de Lletres episcopals* de l'Arxiu Diocesà hi ha dues referències molt expressives a aquestes obres. El 10 i el 30 de març de 1362 s'esmenta una intimació monitòria del bisbe, "ateses les queixes contra Pere Bardoner, batlle de Figueres i altres, per no respectar la llibertat dels homes d'església a la construcció de les muralles de Figueres" i una altra "dels clergues dels pobles de les rodalies contra Pere Bardoner que obliga als homes d'església a treballar a Figueres en la construcció de murs i neteja de fossats". El *Llibre dels privilegis de la vila de Figueres* explica que el 1472 va establir-se que el creditors de censals havien de pagar, per espai de deu anys, "una meitat per fortificar i reparar les muralles". Dos nous equipaments públics apareixen en aquest clos: la font pública de Sant Pere, a l'actual Rambla, i la Posada del Senyor Rei, al carrer de Girona.

Sembla que amb aquest primer eixample ordenat es va produir la primera especulació de sòl urbanístic de la vila. El 1348 el rei Pere va vendre a Pere Costa, per 25.000 sous, un total de 109 propietats que tenia a Figueres i els seus hereus les revengueren el 1394 per 58.000 sous.

Aquest clos medieval es va mantenir fins al segle XVI en què es tenen

10. Benet Cervera i M. Assumpció Alonso. *Figueres i l'arquitecte Roca i Bros*. Col·legi d'Arquitectes. 1980. Pàg. 22.

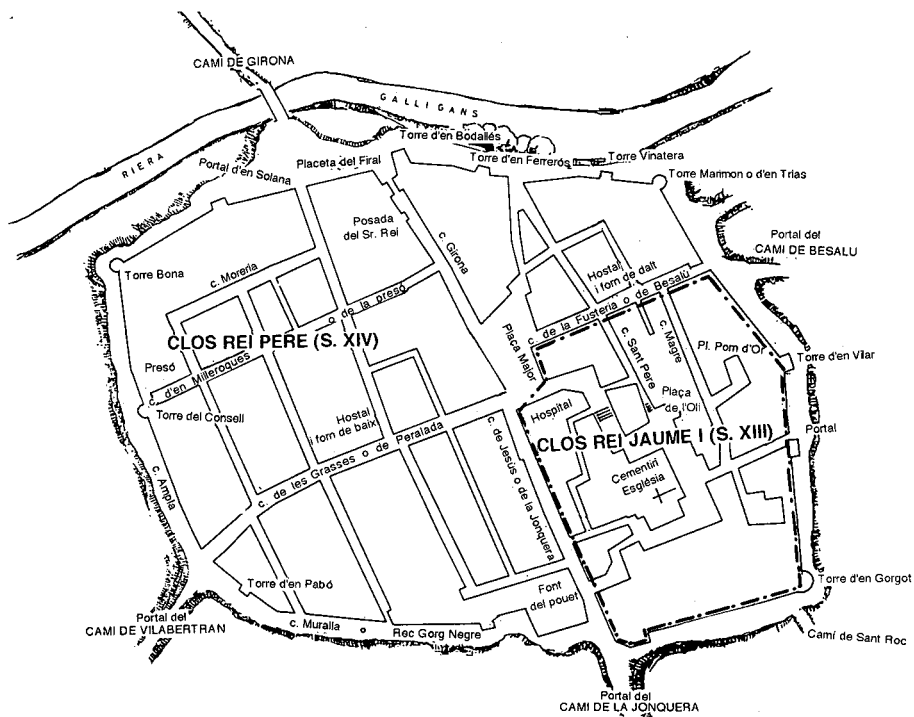

Fig. 2. Clos medieval de Figueres. Primerament el del rei Jaume I, el segle XIII, ampliat pel rei Pere, el segle XIV, aquest envoltat pel rec del Gorg Negre i la riera i els còrrecs de la pujada del Castell i del Canigó.

notícies de la construcció de cases fora del recinte. En aquest període es va bastir la nova església de Sant Pere, d'estil gòtic. Els historiadors afirmen que el rei manà construir la nova església gòtica vers el 1378, però en el *Llibre de Lletres episcopals* de l'Arxiu Diocesà de Girona hi ha un escrit del 23 de gener de 1346 que diu que "ja s'ha començat a obrar una nova església i s'autoritza a aplicar-hi deixes per torts oblidats de figuerencs". Una gran millora cívica fou la unificació del centre comercial a l'actual plaça de l'Ajuntament, amb peixateries i carnisseries i el mercat de verdures. També s'obriren els primers hostals particulars i els del comú, com el de Dalt, al carrer de Besalú, i el de Baix, al carrer del Forn Baix. El 1400 es va autoritzar la construcció d'un pont de pedra sobre la riera, davant el portal del carrer de Girona. El 1419 es concedí la Fira de la Santa Creu i es troba documentada la primera Casa de la Vila a la torre del Consell, al carrer de Joan Maragall, a la cantonada amb el carrer Ample. En canvi no està demostrada l'existència d'un palau reial, que uns historiadors consideren que podia haver estat a la Posada del Senyor Rei i una altra versió més actual, als afores, a la part de migdia de l'actual Rambla.⁽¹¹⁾ Tots els vials d'aquest clos s'han anat convertint en carrers de vianants a partir del 1969.

11. Antoni Egea. A.I.E.E. 1987 pàg. 125 i 1992. pàg. 80. En el primer l'estableix als carrers del Forn Baix i de Joan Maragal i en el segon i basat en un document del 1594 el situa a la Rambla.

PERLLONGACIÓ VIÀRIA MEDIEVAL

Després de l'eixample del rei Pere, la vila va mantenir-se estable força anys, quant al nombre d'habitants. Dels 154 focs (616 habitants) de l'any 1365, es passà als 189 focs el 1497 i als 189 focs el 1553. Però va experimentar un creixement urbà al llarg dels camins principals. A partir del mitjan segle XVI, els protocols notariais detallen noves edificacions fora d'aquest clos, encara que, llevat del raval del Garrigal, esmentat el 1585 i que formà un grup unificat, totes les altres edificacions s'alineen a les prolongacions dels cinc camins tradicionals que tenien major atracció urbanística. Al camí Nou de Girona hi ha constància de les següents construccions: la capella de Sant Baldiri (1532), un hospital de mesells (abans del 1557), una casa particular (1596) i l'Hospital de Caritat (1608). Al camí de França o carrer de la Jonquera de fora (després de l'encreuament amb la Pujada del Canigó), una casa (1578). Al carrer de Peralada (un cop passat els quatre cantons amb el carrer Ample) un habitatge (1562), camí que també portava a les eres de la vila per batre cereals (al carrer avui del mateix nom) esmentades ja el 1585. Al camí de Besalú i d'Avinyonet o raval del portal del carrer de Besalú (ara carrer d'en Pep), una altra casa (1597), i ja hi havia una casa (1615) a l'inici del camí antic, ara carrer, de Vilafant. Alguns d'aquests perllongaments s'expliquen no solament per raó del camí on tenen façana sinó per la presència d'una construcció religiosa: el convent de frares franciscans, el 1483, al final del carrer de la Jonquera, i l'església de Sant Baldiri i Sant Llätzer, el 1532, al carrer Nou.

En aquest període cal esmentar la construcció de les capelles de Sant Sebastià, al carrer de la Jonquera, al segle XVI, i dels Dolors, al costat de la parròquia de Sant Pere, el 1689. Quant a equipaments urbans, ja es pot parlar d'unes escoles, el 1667, en una casa situada a l'actual plaça de Gala-Dalí i d'unes eres de la vila per batre cereals, esmentades el 1585 al carrer que avui porta aquest nom.

EL BARRI DEL GARRIGAL

El barri del Garrigal és el primer raval format fora del clos. Es va situar sobre un pujol de 51 metres d'altitud, a la part de tramuntana del recinte emmurallat. Probablement el seu inici urbà fou conseqüència del camí que conduïa a l'ermita de Sant Roc, construïda el 1348 al lloc de l'avui castell. En els primers temps també portava el nom de barri del Reliquer, nom que vol dir "lloc des d'on es beneïa el terme municipal" i que apareix esmentat per primera vegada en una escriptura del monestir de Vilabertran, el 1202. Hi ha, entre altres censals de l'hospital, un document del 1585 que explica l'existència d'una "casa i casal contigua fora lo portal del carrer de la Jonquera, en lo lloc dit Reliquer o Garrigal". El raval constava dels següents vials: carrer del Molí de Vent, i les pujades i places de l'Om i del Canigó. Les normes de protecció del castell, el 1784, no van permetre la

reconstrucció de cases en aquest lloc i van motivar-ne l'envelliment. Van començar a residir-hi les primeres famílies gitanes. El 1820 foren cremades unes forques que hi havia en aquest barri, just a l'encreuament amb l'actual pujada del Castell, mostra que en aquesta vila s'administrava justícia reial. Amb l'arribada del ferrocarril, el barri es va degradar amb l'obertura de diversos bordells que havien estat a la plaça del Gra. La reforma moderna d'aquest barri es va produir a partir del 1954.

Reforma moderna del barri del Garrigal: carrers de la Tramuntana i de Marignane

La renovació urbana del barri és moderna. L'any 1932 la corporació municipal va decidir l'adquisició de cases velles. Pausadament, amb els anys, la propietat municipal de cases d'aquest sector anà augmentant, especialment després que el 1950 el Ministeri d'Obres Públiques construís la variant de la Nacional II (avui ronda del Cardenal Gomà), que passava pel costat del barri. El 1953, sobre una part del barri, el Ministeri de Defensa hi va aixecar un edifici amb 63 habitatges per a caps militars i després, l'Obra Sindical del Hogar, un conjunt de 66 cases socials sindicals (el primer edifici de Figueres amb set pisos d'altura). Van enderrocar-se diverses cases, algunes característiques com el bar Vista Alegre i el magatzem d'en Salvi, antic magatzem del comú de la Palla. El 1954 nombroses famílies de gitanos foren traslladades a uns nous habitatges construïts a la carretera de Llers. El cop més ferm de renovació del barri fou el 1968, en procedir-se a la urbanització de tot el sector amb un pla d'ordenació urbana, que tenia una superfície de 61.000 metres quadrats. La nova urbanització va permetre l'obertura del carrer de la Tramuntana i de l'avinguda de Marignane. Sobre una part del terreny cedit per l'Ajuntament, s'hi va bastir el 1970 l'ambulatori de la Seguretat Social. El 2 de maig de 1987 s'inaugurà el pàrquing del Garrigal.

PRIMERA PARCEL·LACIÓ

S'ha dit que l'eixample de Figueres comença amb la construcció del castell de Sant Ferran (1753-1766) però cal rectificar aquesta informació. La primera parcel·lació de terreny amb un eixample uniforme té lloc al final del segle XVII. Es tractava d'un terreny, propietat de l'Hospital de Caritat, situat entre els carrers de Castelló, de Sant Llätzer, Nou i de Bellaire.⁽¹²⁾ S'hi assenyalaren trenta-dos solars, la majoria de poca amplada, com encara avui es pot veure. Els vials ja portaven els noms actuals. Aquest sector és anomenat inicialment com els Renchs, raval del carrer de Girona i després barri de Sant Baldiri. L'edificació sobre aquests terrenys estava condicionada al pagament d'uns censos variables i al d'una gallina viva, grassa i rebedora per Nadal. En el plànol de parcel·lació figura el nom dels adquirents i la data

12. Plànol existent a l'Arxiu de l'Hospital de Caritat, dipositat a l'Arxiu històric comarcal.

	<p><i>canon</i></p> <p>Ra. Jhon. Bellon cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p>				<p><i>carrer</i></p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p>	<p><i>carrer</i></p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p>	<p><i>carrer</i></p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p>	<p><i>carrer</i></p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p>	<p><i>carrer</i></p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p>	<p><i>San Antoni</i></p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p>	<p><i>Nou</i></p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p> <p>Ra. Ra. Reynieris cendi ad hospital pro Francisco de Navarra et 28 upos de 1713</p>
--	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

Fig. 3 La primera parcel·lació que es va fer a la vila fou el 1699 en formar-se els solars al camí real nou, ara carrer Nou, a continuació de l'edifici de l'hospital de caritat que estava a l'avui plaça del Dr. Vila. El cens a pagar era una gallina. (Arxiu històric comarcal. Fons Hospital de Figueres)

de la compra: els del carrer Nou el 1699, els del carrer de Sant Antoni de 1701 al 1734 i els de Bellaire del 1734. Aquestes alineacions foren confirmades en un projecte del 1791, que formava part del pla d'ordenació militar del 1784.

El carrer Nou va tenir un pausat desenvolupament després d'aquesta fase: en la primera meitat del segle XIX les edificacions es van allargar fins a l'encreuament amb el carrer de Pere III i el 1860 ja arribaven a l'altura del carrer de Pujades. Pocs anys després ja n'hi havia a l'actual plaça de la Creu de la Mà, lloc on s'aturà fins a la segona dècada del 1900.

UNES NORMES SOBRE CARRETERES

Unes disposicions que van beneficiar urbanísticament Figueres foren les dictades el 1718 per la Instrucció de Intendentes, el 1726 pel pla de xarxa viària i el 1761 pel Pla Ward que van obligar a l'eixample de les carreteres. Fruit d'això fou l'allargament del carrer Nou, a partir del lloc on es trobava al principi del segle XVIII l'antic hospital, avui plaça del Dr. Ernest Vila, i de la part encara no edificada del carrer de Peralada de fora i del de Tapis.

No es va poder millorar el primer tram del carrer de la Jonquera, perquè ja estava edificat fins a la intersecció amb el rec Arnau. Les carreteres de Roses i d'Olot corresponen a una altra època, al pla de l'any 1849.

PRIMER PLÀNOL DE LA VILA

El primer document urbanístic oficial s'inicià el 1770. Es titula: *Primer plano que se formó de la villa construido por los ingenieros militares en armonia con la táctica militar que regia sobre plazas de guerra en aquel entonces* i fou redactat per l'enginyer militar i director general de les obres del castell, Pere Martín Zermeno i aprovat pel comte de Gausa el 1783. D'aquest plànol hi ha diverses còpies militars i dues de civils iguals: una publicada per Serra i Causa i l'altra per l'historiador Eduard Rodeja.⁽¹³⁾

El plànol explica que el 1775 encara hi havia restes de la muralla i que la "vila vegetava en calles estrechas y tortuosas, aprovechando el terreno para edificar privándose de luz, patios, jardines y toda clase de desahogos, faltando plazas y paseos".⁽¹⁴⁾ El plànol el motivà la defensa del castell (1753-1766) per tota la part de ponent i fou un document que va planificar el desenvolupament de Figueres en el sector circular d'est a oest. "No es pot entendre la planificació urbanística que dóna a l'eixample sense considerar la incidència que el poder militar tenia a l'època... la seva àrea d'influència s'estenia a la totalitat de la ciutat" i, a la vegada, va esbossar un traçat de nous carrers obligant "a replantejar les tendències naturals del creixement urbà i provocà l'alteració radical de la dinàmica de creixement de la ciutat"⁽¹⁵⁾ amb nou espais expansius regulats i per omplir les zones orfes d'edificació entre els creixements manifestats a les cinc carreteres antigues. La vila va passar de 1872 habitants (cens del 1725) als 5388 (cens del 1787).

La planificació urbanística del 1784 es va fer, com s'ha dit, per garantir la defensa del castell, impeding creixements urbans en zones previstes per a la defensa de la fortalesa. Creà tres zones circulars: a la primera, d'una amplada de quatre-cents metres, quedà prohibida tota edificació i s'enderrocà l'existent; a la segona, amb una amplada de tres-cents setanta-cinc metres, es va prohibir l'ampliació dels edificis, que només podien tenir una altura, i a la tercera, amb un radi de quatre-cents metres, la construcció era lliure, sota una supervisió militar. Aquesta última condició es suprimí el 1867. La primera zona no va afectar edificacions existents, però sí la segona que generà una paràlisi al barri del Garrigal i a la part final del carrer de la Jonquera d'aquella època.

Els fets més concrets previstos en aquest pla foren:

Enderroc d'algunes cases amb els corrals a la zona de la pujada del Castell.

13. Serra i Causa *Almanaque de Figueres* 1871 i Eduard Rodeja *Figueras. Notas históricas* Annals Institut d'Estudis Empordanesos 1960.

14. Joan Papell i Llenas. *Itinerarios para viajes y excursiones*. 1891. pàg. 191.

15. M. Assumpció Alonso i Benet Cervera. *Figueres i l'arquitecte Roca i Bros*. Col·legi d'Arquitectes de Girona. 1980. Pàg. 39

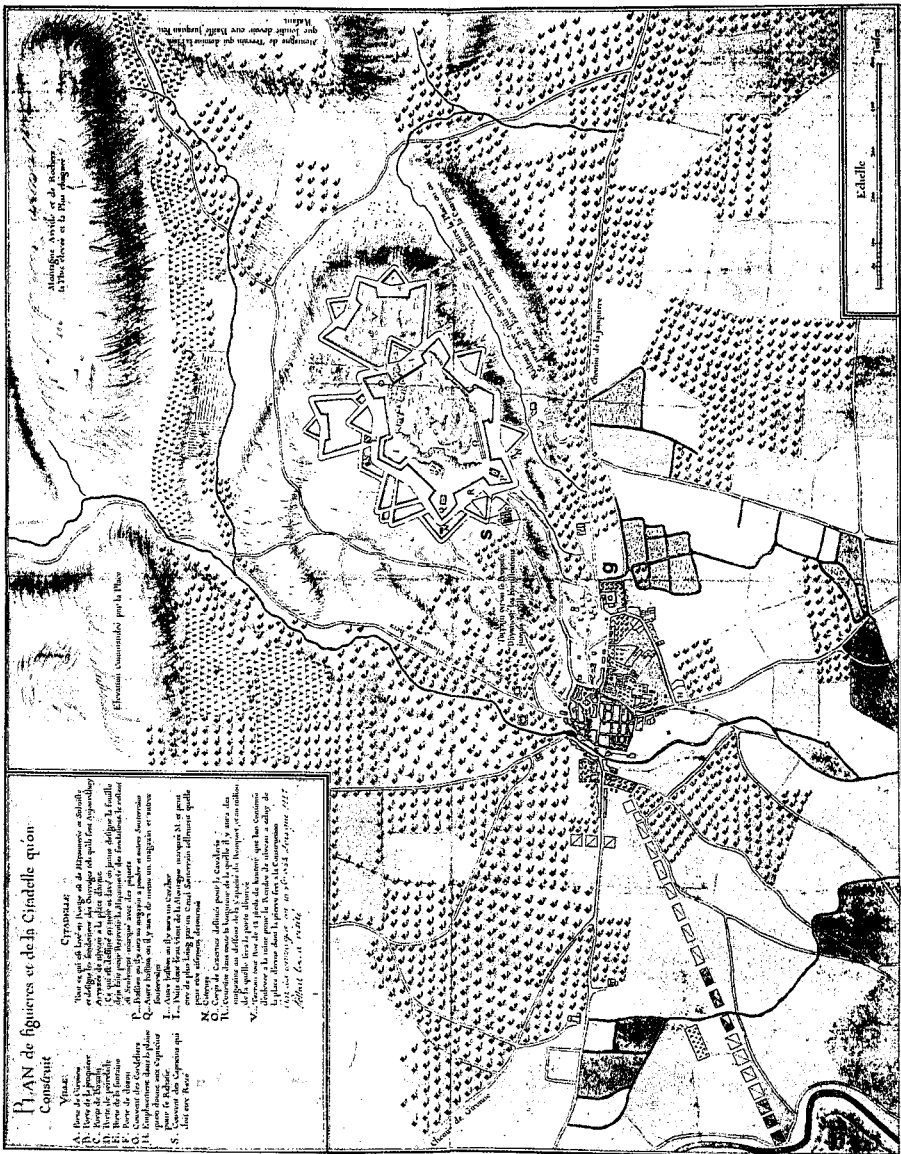

Fig. 4 Plànol del 1754. Encara que hi ha dibuixat el castell, aquest no estava construït, com ho demostra el fet que a la muntanyeta encara hi ha el convent de caputxins (lletra S). En canvi, al carrer de la Jonquera, amb ben poques cases, ja hi ha el convent dels franciscans (lletra G). A l'exterior del clos medieval només hi apareixen edificacions a dels perllongacions dels carrers de Peralada, de la Jonquera i sortida del de Girona, i estan orfes els actuals i cèntrics carrers de Vilafant, Ample, Sant Pau, Pep Ventura, etc. (Arxiu Col·legi d'Arquitectes de Girona. Ministère de la Défense SHAT).

Necessitat de compra de l'illa de cases de la placeta alta de la Rambla per eixamplar la riera, sempre que hi hagués cabals. No es va enderrocar fins al 1918.

Desaparició del camí de Sant Roc pel mig del barri del Garrigal i formació del "camino que de cuenta de Hazienda se ha hecho para subir a la plaza...", vial que representava un canvi absolut en aquesta zona, que ja va incrementar l'edificació per la banda de ponent, als camins de Llers i d'Avinyonet i del carrer Gatillepis (avui Álvarez de Castro), zona dita "arrabals del carrer de Besalú".

Projecte, no realitzat, d'un passeig des de Figueres "en direcció al campanario de Vilabertran", pel carrer de Tapis i el camí de la font del Soc. Pocs anys després va iniciar-se la formació del carrer de Tapis,⁽¹⁶⁾ que va comportar l'ordenació i edificació del sector entre els carrers de Sant Rafel, de les Eres de la Vila, de Santa Margarida, Sant Simó, Santa Llúcia, de les Hortes, de Sant Roc i de Sant Josep Sol d'Isern.

Reconversió de la carretera de Girona en el carrer Nou, amb ordenació i noves alineacions per a la seva prolongació. Es recomanava enderrocar la casa de la cantonada del camí de la Rutlla, ja que el carrer era molt estret. Aquest projecte fou una confirmació de l'allargament del carrer Nou, iniciat al final del segle anterior amb la parcel·lació de terres de l'Hospital de Caritat.

Senyalització de la línia d'edificació des de la torre Gorgot fins al carrer de Vilafant (1804) amb l'encerclament de les terres del baró de les Rodes que més tard seria el barri entre aquest carrer de Vilafant i el camí de ronda (avui ronda del Firal), amb les llegendes de "línea de mil i quinientas varas", "de aquí no se passa" i "no debe permitirse en ensanche de la población". En el plànol hi havia marcats els alineaments i els vials interiors de futura projecció. Aquest projecte, a la vegada, va modificar el traçat final del camí (avui carrer) de Vilafant que feia un revolt a ponent prop del seu encreuament amb un altre camí que des del carrer de Sant Llätzer pujava pel de les Terreres, lloc on el 1770 s'aturaven les edificacions, i el va fer recte com és avui. En canvi no es va fer la prolongació per l'actual carrer de la Concòrdia ni l'enllaç amb el de Barcelona. Curiosament tenia una gran similitud amb la ronda de Barcelona que veiem avui.

Ordenació del sector entre els carrers de Sant Pau, de Terreres fins al camí de Vilafant, actual carrer, que s'havia començat a edificar a partir del 1771, amb els nous vials de Sant Josep, Sant Vicenç, Terreres i Verge Maria. Així s'inicià el barri d'Icària sobre uns terrenys de l'Olivar Gran o l'Olivar de l'Aloy.

Modificació de la línia de perllongament del carrer de la Jonquera (1789). La recta d'aquest carrer tenia el seu final en trobar-se amb l'edifici

16. La part nord del carrer de Tapis es va parcel·lar el 1756, però es tractava d'un terreny interior, per darrera l'horta del convent de caputxins i per això els carrers d'Orient, Panissars i Calçada de Tapis van iniciar-se pel final, quan encara no hi havia cap casa al carrer de Tapis.

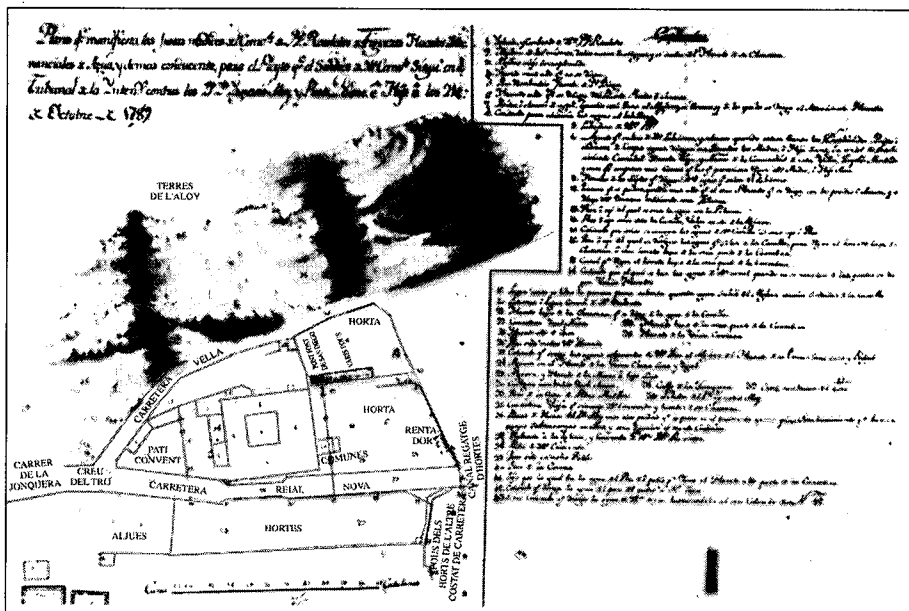

Fig. 8 El carrer de la Jonquera finalitzava a l'actual encreuament amb el carrer del rec Arnau, obstruït per l'edifici del convent de franciscans. La carretera reial giravoltava marge amunt, pel lloc on avui hi ha l'avinguda de Marignane. L'enderroc del convent el 1808 va permetre la perllongació recta de la carretera. (Arxiu municipal de Figueres).

del convent de franciscans (al lloc on el carrer entronca avui amb el del Rec Arnau) i llavors feia un revolt amunt, amb un gran repetj, aproximadament per on hi ha l'avinguda de Marignane i el carrer Jòncols. El 1789 es va preveure fer-lo continuar recte, com és avui, passant pel mig del terreny del convent, projecte que va executar-se el 1808 després que l'edifici quedés derruït pels bombardeigs francesos des del castell. Això va representar una gran millora per a Figueres, ja que amb l'enderrocament total del convent, la carretera va seguir una línia recta, tal com és ara. Al lloc on conflua amb la carretera reial vella, prop de l'actual Hotel Ampurdán, s'hi va fer una placeta nomenada del Rei.

Formació d'una gran plaça davant de l'Ajuntament "pues carece de competente plaza....y seria muy útil comprar casas", empedrat d'aquesta plaça (això fou cosa dels francesos el 1808, que volien guanyar-se l'amistat dels figuerencs) i la posterior reforma (1819) amb la supressió dels porxos d'en Jofre, substituïts per arcades semblants a les del pati d'armes del castell. Projecte, no realitzat, de plaça davant la parròquia de Sant Pere. Primeres disposicions per posar en línia la unió del carrer de Girona amb el de la Jonquera. Obertura de nous passos a la muralla. Porxos a la plaça de les Patates (1823), projecte de Rafael Cantro, arquitecte figuerenc.

Entre les noves edificacions incloses en aquest plànol, figura la construcció de l'edifici de l'Ajuntament (1767), projecte de l'enginyer de

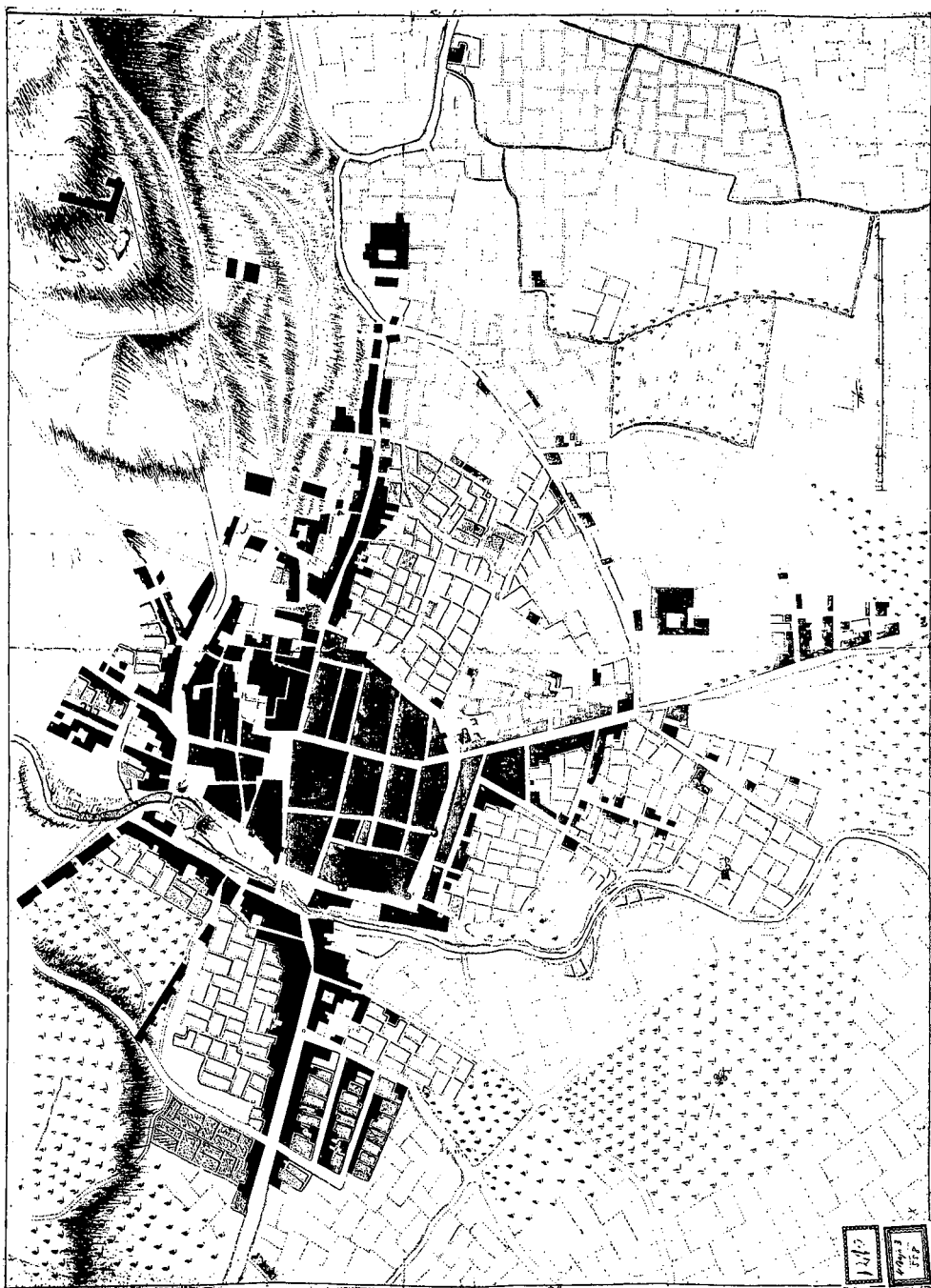

Fig. 5 Aquest plànol està datat el 1783, acabades les obres del castell. Ja estan formats els carrers de Vilafant, de Sant Pau, de Sant Rafel, de Llers i de l'Álvarez de Castro, i es perfilen els de Sant Llàtzer, de les Eres de la Vila i de Sol Isern. (Arxiu Col·legi d'Arquitectes de Girona. Fons Biblioteca Central Militar).

Zermeño,⁽¹⁷⁾ situat en una part del terreny on encara avui subsisteix l'edifici municipal modern.

Els enginyers militars van encarregar a l'Ajuntament el compliment d'aquest pla urbanístic, amb l'obligació d'inspeccionar totes les construccions que de llavors endavant es fessin a la vila. S'obligava que tots els nous vials de l'eixample tinguessin "per lo menys trenta palms als carrers faedors". També indicava que "arreglándose a él, en ningún modo permitiera ni consintiera edificar en el terreno marcado de líneas negras, por ser bajo cañon de la fortaleza de Sant Fernando, y a más procurar que en las calles hacederas, diérese una anchura correspondiente per lograrse el armoseo de la población, con el tiempo".⁽¹⁸⁾

En aquesta època, els nous equipaments foren: la casa ajuntament, (1767); el nou cementiri als afores (1817) i el cobriment de la riera (1831) amb la formació de la Rambla. Igualment es van edificar els nous convents dels monjos benedictins de Sant Pere de Rodes (1817) a l'actual plaça del Gra, i el dels frares franciscans (1819) que va passar del final del carrer de la Jonquera a la llavors prolongació del carrer de Sant Pau, convertit el 1839 en el primer col·legi d'humanitats d'Espanya i després institut de batxillerat. Quant a l'ensenyament, hi hagué una millora de les escoles públiques situades a l'actual plaça Gala-Dalí i l'obertura de la primera escola religiosa (1829), que es coneix com les Escolàpies. Una altra millora fou l'ampliació de l'església parroquial (1784) amb un nou creuer, presbiteri i sagristia, obra que els militars volien arrodonir amb la formació d'una gran plaça davant la porta de l'església i fins a la pujada del Castell.

Encara que no forma part del plànol urbanístic, hem d'esmentar que el 1806 la vila fou organitzada per primera vegada en barris. Fou una disposició del baró de Serrahí, d'antecedents figuerencs,⁽¹⁹⁾ en la qual la vila es dividia en quatre barris o districtes: clos dintre de les muralles, zona al sud de la ribera, fora muralles (carrers de la Muralla i de Peralada) i Garrigal i baixada del Castell.

Aquest plànol militar va originar la programació de tres nous barris urbans, executats en els anys següents: el de Llagostera o de la plaça del Gra, el d'Icària o de la plaça Triangular i el del Putxet o del carrer de la Barceloneta.

17. El general d'enginyers Joan Martín Zermeño, a més del castell i el plànol de la vila, va dissenyar la casa Ajuntament anterior a l'actual i la casa dels Terrades, avui Museu de Juguets. Zermeño tenia el títol de Director de ejércitos y plazas de campo de Su Majestat. Va assolir les graduacions de brigada, mariscal de camp i tinent general. Era membre de la Real Academia de San Fernando, amb el títol d'acadèmic d'honor i mèrit en matemàtiques i arquitectura. Fou el director de totes les construccions militars de Catalunya. Va morir el 1792.

18. Joan Papell. Obra esmentada pàg. 194.

19. El títol de baró de Serrahí fou concedit el 2 d'octubre de 1770 a Francesc Prats i Matas. Es tracta d'una família que apareix a Figueres ja el 1561 com a notaris. Caracteritzat *botifler* durant el regnat de Felip V, un membre d'aquesta família fou nomenat Escrivà major vitalici de la Nova Audiència, segons el Decret de Nova Planta. En temps de Napoleó també van col·laborar amb el règim francès. Eren propietaris de diverses finques a Figueres.

Barri Llagostera o plaça del Gra

Era una zona òrfena d'edificacions, només amb l'edifici i l'horta de l'Hospital de Caritat al carrer Nou (1608) que ocupava tota la part de migdia del camí de la Rutlla que menava a Vilatenim i al lloc del joc de la rutlla fins al camí de Castelló, ara carrer del mateix nom. A l'actual plaça del Gra hi havia un olivet. La primera casa documentada (1596) en aquest barri és a la cantonada dels carrers Nou i de la Rutlla. Es va preveure l'eixample del camí de la Rutlla, no realitzat fins el 1818 sobre uns solars propietat d'en Piferrer, i la formació dels carrers d'en Blanc i de Sant Cristòfol i tot seguit els de la Concepció, que es volia perllongar per l'actual de l'Esperança, i de Sant Francesc de Paula, el qual es volia unir amb el de les Eres de la Vila, passant sobre la riera. A la vegada s'urbanitzà un camp de Domènec Roig i naixeren els nous carrers del Mar, del Pou Artesià, de Sant Ramon Nonat o calçada dels Monjos (la línia del qual es volia rectificar), del Beat Miquel dels Sants, de Sant Joan Baptista i de Sant Pere Màrtir (avui Pi i Margall). Les parcel·les s'adjudicaren en règim de subemfiteusi "per assentar-hi cases amb horts". L'autor del projecte fou l'agrònom Francesc Botiñà. El barri de Llagostera, que ja apareix així anomenat el 1806, va prendre una embranzida quan es construí l'edifici del monestir benedictí de Sant Pere de Rodes (1817), posteriorment desamortitzat i més tard adquirit per Marià Vilallonga, on el 1887 construí l'asil. En aquesta mateixa època l'hospital va cedir part del terreny de l'horta que es convertí en plaça i el 1854 es procedí a l'obertura de

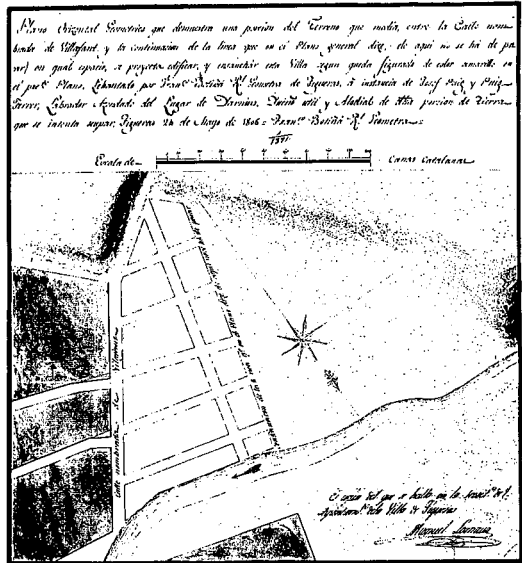
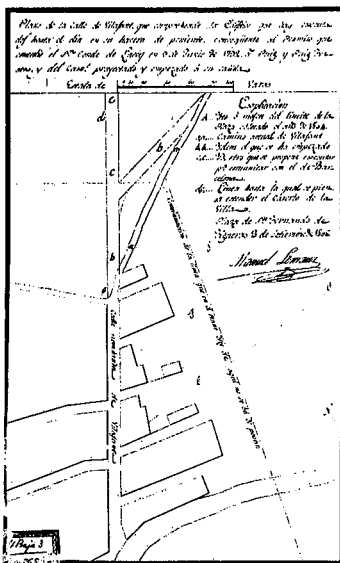

Fig. 6 L'actual carrer de Vilafant era la carretera de Vilatenim a Vilafant, que a l'entroncament amb el camí de les Terreres s'inclinava vers ponent. El plànol és del 1806 i alinea el camí recte i va permetre la urbanització de tot el terreny fins a l'actual ronda del Firal, on una línia diu: de aquí no se puede pasar. (Arxiu Col·legi Oficial d'Arquitectes de Girona. Fons Biblioteca Central Militar).

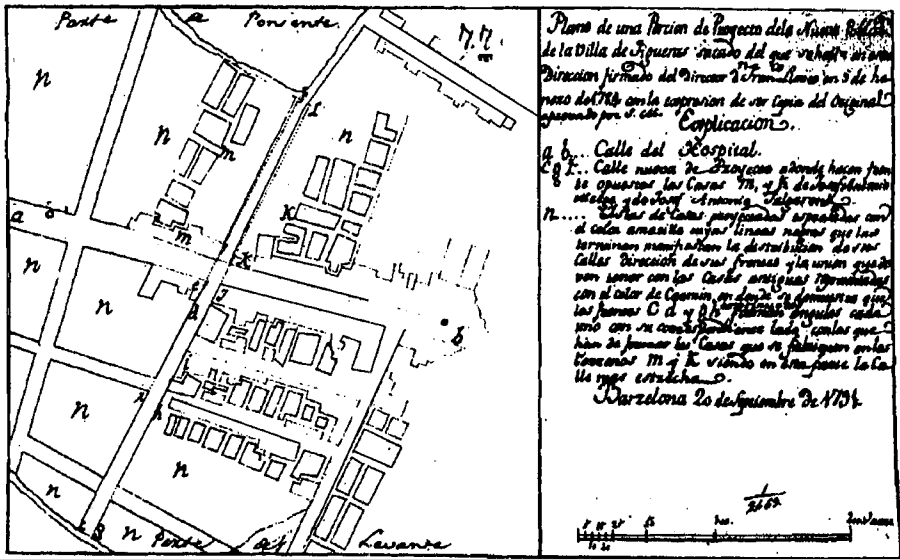

Fig. 7 L'augment de població de la vila va motivar el 1784 l'ordenament de la perllongació del carrer Nou o de l'Hospital, amb el carrer de Sant Llàtzer, formant-se noves illes de cases. (Arxiu Col·legi Oficial d'Arquitectes. Fons Biblioteca Central Militar).

la nova carretera de Roses. Finalment, amb l'arribada del ferrocarril el 1877, es formaren els nous carrers de Colom i del Nord. Per atendre el trànsit de vianants es col·locaren els primers passadisos de llambordes o de pedra entre la plaça del Gra i la carretera de Roses i el carrer de Méndez Núñez.

Barri d'Icària o de la plaça Triangular

Arran de la formació el 1771 dels carrers de Sant Vicenç, de Sant Josep i de la Verge Maria, promoguts per Pau Pujol, es perllongaren les edificacions pel carrer de Sant Pau envers el camí de l'actual carrer de Terreres, on un marge de terres de l'Olivar Gran en dificultava la continuïtat, lloc on encara el 1823 hi havia un parapet de guàrdia, com a final de la vila. L'última casa era la del benestant Pujarniscle, segons projecte de l'arquitecte Roca i Bros, situada a la cantonada del carrer de Sant Pau amb el nou vial batejat amb el nom de Col·legi. Els carrers de González de Soto, del Col·legi i de Muntaner no existien. El barri era conegut amb el nom d'Icària i corresponia a tots els voltants de l'avui plaça Triangular, encara no formada.

La guerra del 1808 va motivar l'enderroc del convent dels pares franciscans del final del carrer de la Jonquera i se'n va construir un de nou a l'extrem sud de la vila, als afores del carrer de Sant Pau, mes enllà del carrer de Terreres. Aquest edifici és l'actual Institut Ramon Muntaner i es va edificar sobre un terreny propietat de la comunitat de preveres de Sant Pere, que va projectar una reforma total d'aquests terrenys fins al carrer Nou. Es marcà el perllongament del carrer de Sant Pau amb una petita placeta (part de l'avui plaça de l'Institut) i un vial que, fent un gir, anava fins al carrer Nou, on hi ha la caserna de la Guàrdia Civil, lloc en el qual es plantejava una

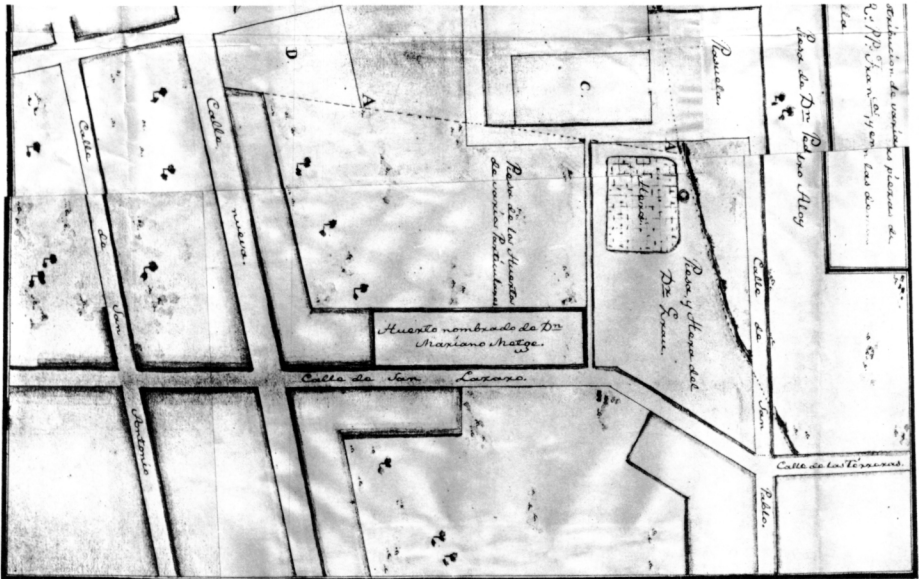

Fig. 12 Per tal de construir el nou convent de franciscans, la comunitat de preberes de la parròquia de Sant Pere va ordenar el 1819 un terreny que tenia al lloc on avui hi ha l'Institut Ramon Muntaner i col·legi de Sant Pau, entre els carrers Nou i la perllongació del de Sant Pau. Encara no hi havia la plaça Triangular, ni els carrers de Col·legi, de González de Soto i de Muntaner. (Llibre Actes municipals).

nova plaça. Les terres de migdia eren propietat d'Ignasi de Gaiolà, les de migdia-ponent de Bartomeu Salvà i les de ponent de Pere d'Aloy. Una altra millora del 1835 fou la fixació de la rasant del carrer de Sant Pau, al mateix nivell de la nova Rambla, aprofitant les terres dels fonaments de l'esmentat convent, cosa que va provocar queixes d'alguns veïns perquè consideraven que era una concessió als frares en lloc d'una necessitat ciutadana.

Amb la construcció del convent, el barri va experimentar un gran creixement i s'obriren els carrers del Col·legi i de González de Soto (on el 1851 s'havia construït l'església i el convent de la Divina Providència), s'inicià el de Muntaner (amb la intenció de comunicar-lo amb el carrer Nou) i, en treure el 1874 les terres del marge de l'olivar, es perllongà el carrer de Sant Pau fins al de Pere III, formant-se la plaça de l'Institut inaugurada el 1877. En el segle XX el vial es perllongà lentament cap a migdia. La construcció de la presó el 1907 es féu precisament en un sector totalment despoblat i va quedar aïllada molt de temps. Fou el 1943, amb la parcel·lació de les terres de Torras Botiñà i, el 1948, amb el pla del sector oest, quan va adquirir la seva actual fesomia. Igualment. El 1943 es va renovar la urbanització de la plaça de l'Institut que quedà com és ara, segons un projecte previst deu anys enrera.

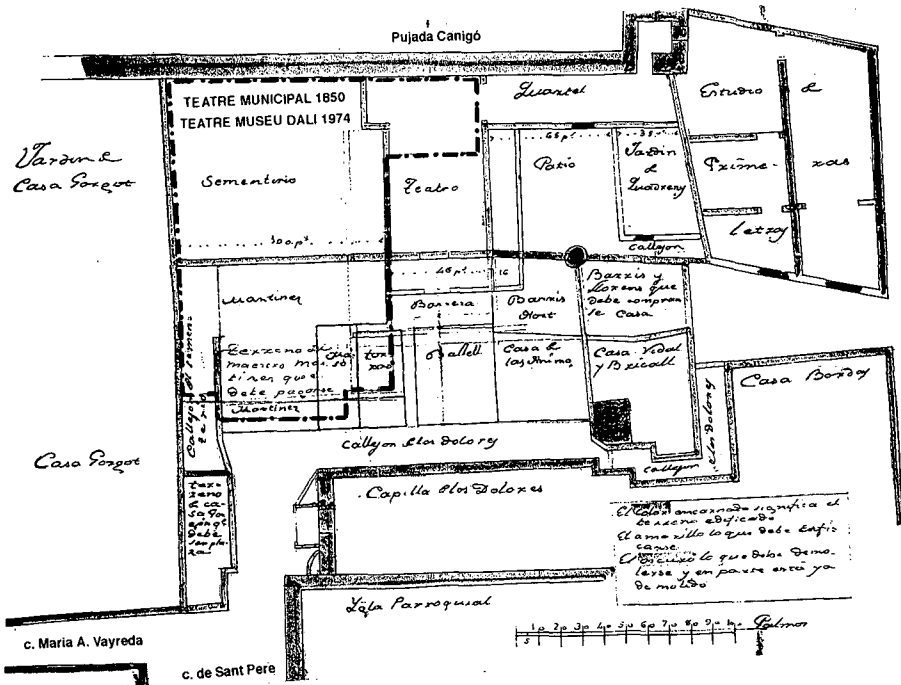

Fig. 9 La plaça Gala-Dalí, com a sector més antic de la vila era un conglomerat de cases velles. Hi havia l'escola de primeres lletres, una caserna, un teatre amb parets fetes de fang i fusta i el cementiri. A principis del segle XIX es va començar l'enderroc dels vells habitatges, fins que el 1850 es va construir el teatre municipal, avui Museu Dalí, i es formà la plaça tal com és ara. (Arxiu municipal de Figueras).

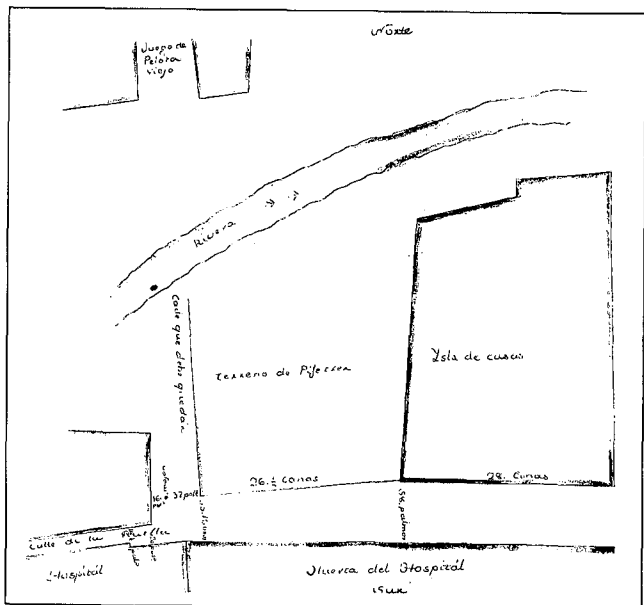

Fig. 10 Ordenació del carrer de la Rutlla, que era el camí a Vilatenim, i formació del carrer d'en Blanc, sobre l'horta Piferrer, el 1814. (Llibre Actes municipals).

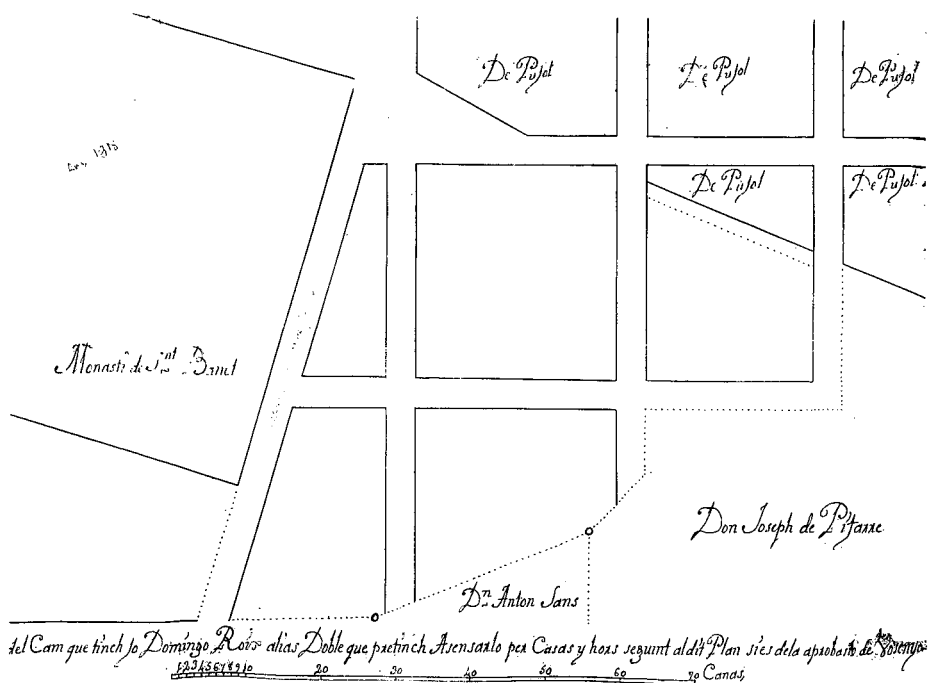

Fig. 11 Una altra parcel·lació, del 1818, dels carrers de Sant Joan Baptista, del Pou Artesià i del Mar. El projecte volia quadricular el terreny i suprimir la inclinació de la calçada dels Monjos. (Llibre Actes municipals).

Barri del Putxet o de la Barceloneta

És el nom amb el qual era conegut el sector del carrer de la Barceloneta. Des del carrer de la Muralla cap al nord tot eren terres de conreu, amb diverses hortes i corriols, una de les quals era de la família Perramon, que fou qui va iniciar la formació del barri, el 1784, quan encara no hi havia cap casa. Sobre aquests viaranyos passava un camí molt antic que anava a Vilabertran, dit de les Mosques (ara Costa Brava). El 1835 varen assenyalar-se els nous carrers, que havien de tenir cinc metres d'amplada i que portaven a l'edifici dels frares caputxins (1755), al Rec Arnau, sobre un terreny donat el 1658 per la família Oriol. Hi havia gran abundor d'aigua, especialment a la font de la Gorja, a l'avui plaça de les Patates. La tardança per formar-se aquest barri es deriva de dos factors: la resistència que imposava la paret de la muralla, en el carrer pròpiament dit de la Muralla, que encara era dempeus al principi del segle XIX i l'estat geològic del terreny, amb molta aigua, que fins i tot permetia l'existència de cases de bany al carrer de la Barceloneta, que encara funcionaven al principi d'aquest segle.

SEGON PLÀNOL DE LA VILA

El segon plànol de reforma urbanística de la vila fou aprovat pel capità general del Principat el 30 de març del 1827 i es refereix a "toda la pieza de

tierra que posee D. Antonio Puig de Santa Leocadia, en la calle Vilafant, que fué acordado edificar con intervención del Excm. Sr. Gobernador y Sr. Comandante de Ingenieros de la Plaza de San Fernando y del M.I. Ayuntamiento de la misma, fechado en 15 de mayo de 1832".⁽²⁰⁾ Sobre aquesta heretat ja existia un primer projecte d'ordenació del 1791 i un altre del 1806. Aquest segon plànol de la vila havia estat presentat el 1827, però el capità general de Catalunya en va revocar l'aprovació i hagué d'ajustar-se a una resolució del 3 d'abril de 1832.

Aquest projecte comprenia tot el terreny de la part de ponent del carrer de Vilafant fins al camí de Ronda, avui ronda del Firal, que era propietat de la baronia de les Rodes. Una pedra amb aquesta descripció així ho afirmava. Amb aquesta urbanització es crearen els carrers de les Rodes o primera travessia de les Rodes, de la Rosa, del Príncep, de Sant Esteve o segona travessia de les Rodes, de Sant Lluís Gonzaga i d'Olot. Inicialment tots havien de tenir sortida al camí de ronda, però per motius de seguretat, arran de la Primera Guerra Carlina quedaren interceptats pels murs dels horts els del Príncep, de Sant Lluís Gonzaga i de la Rosa. El camp que quedava a la part de ponent es va convertir el 1892 en el firal de bestiar fins *l'àlveo* de la riera (avui carretera d'Olot o carrer de l'Empordà).

Aquest projecte va permetre adreçar tot el carrer de Vilafant tal com és avui, ja que suprimia una inclinació del camí vers ponent que s'iniciava prop de l'actual encreuament amb el carrer de Terreres. Aquest projecte incloïa una gran plaça rodona, a l'entroncament del carrer de Vilafant amb el del Col·legi.

TERCER PLÀNOL DE LA VILA

El tercer plànol de la vila fou encarregat l'any 1850 a l'arquitecte municipal Josep Roca i Bros amb l'objectiu de "tener una base de rasantes para construcción de aceras en algunas calles",⁽²¹⁾ atès que va ser en aquesta època quan es va iniciar la construcció de voreres als carrers. Aquest projecte no fou aprovat fins al 1855. Es bassava en el fet que el cobriment de la ribera, amb la formació de la Rambla i els nous carrers de Caamaño i Lasauca, obligava a tenir un document legal per imposar noves rasants i alineacions. A la vegada, es va construir la nova carretera de Roses, inaugurada l'any 1854, a la qual, després, s'hi plantaren arbres; i la de Besalú, iniciada el 1861. També es reformà de la de Portbou, entre 1852 i 1876, que representà una variació total dels itineraris anteriors, motiu pel qual Josep Roca i Bros hagué de projectar amb una nova visió de futur.⁽²²⁾

20. Joan Papell. Obra esmentada pàg. 195

21. Joan Papell. Obra esmentada pàg. 196.

22. Josep Roca i Bros. (Abrera 1815 - Figueres 1877). El 1841 es va graduar d'arquitecte per la Real Academia de San Fernando. A partir del 1846 va residir a Figueres i és autor de totes les obres públiques i de gran nombre de cases particulars que encara avui es mantenen dempeus, com la casa Romaguera, i altres municipals, com el Teatre, avui Museu Dalí, totes elles d'estil neoclàssic. Fou també un home de negocis industrials i es dedicà a la fabricació de farines, teixits, pòlvora, calç hidràulica, sabonet i guix.

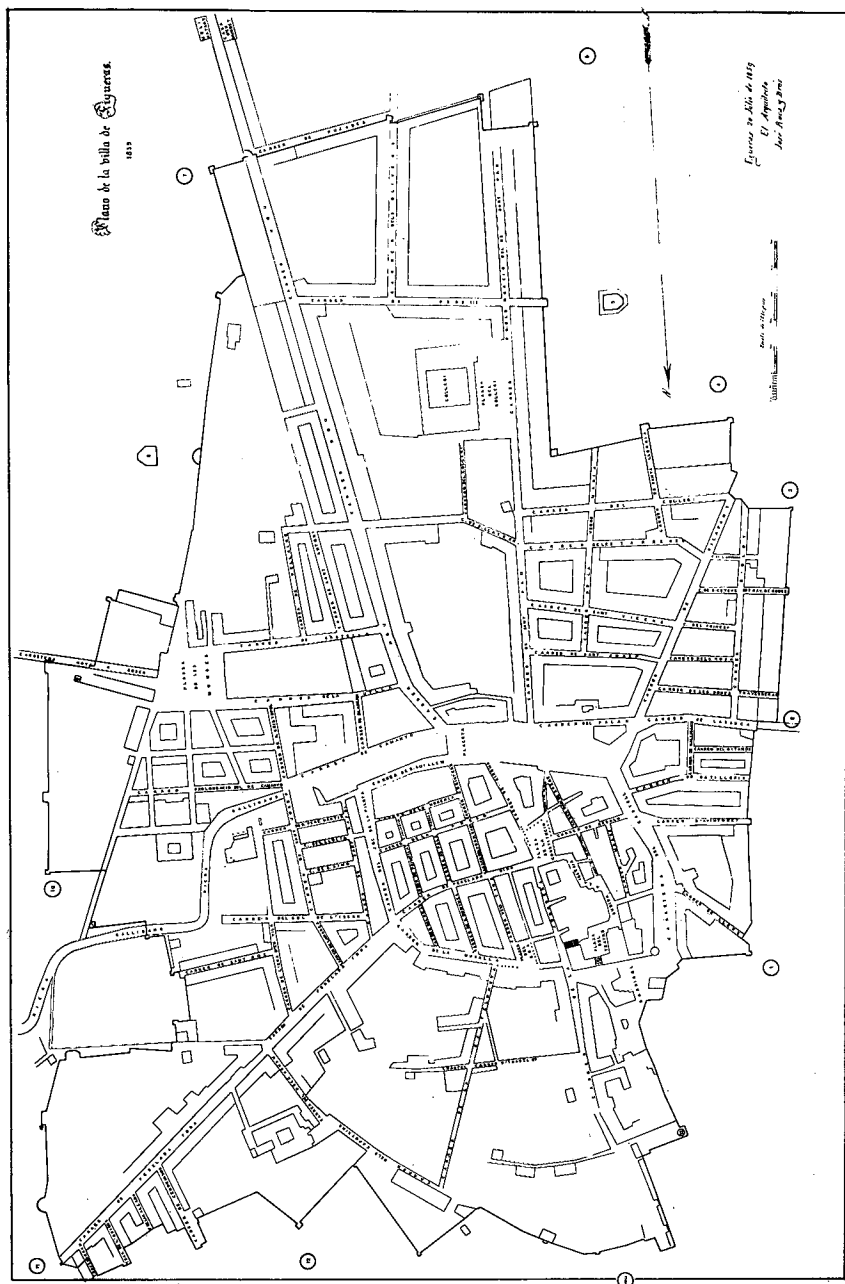

Fig. 13 El plànol que va confeccionar l'arquitecte Roca i Bros, el 1859 ens mostra una vila limitada pels carrers de Pujades, la ronda del Firal i la calçada dels Monjos. No estava formada la plaça de la Palmera i l'arquitecte pensava unir els carrers de Sant Josep i Sol d'Isern amb el de Sant Cristòfol. (Arxiu municipal).

Una millora important que incorporava aquest projecte era la recomposició del camí veïnal de primer ordre de Vilabertran, en compliment d'una ordre del Govern, ja segons les actes municipals "hi havia molts de jornalers sense feina en aquesta època". La variació va consistir a suprimir l'antic camí de la Font del Soc, de "terrenys pantanosos i humits en els quals naixia l'aigua a la superfície, encara que hi hagués una gran secada", i fer-lo passar per l'actual traçat, després d'expropiar alguns terrenys. Aquesta variació estava inclosa dins la reforma de la carretera de Figueres a Portbou, abans esmentada.

Destaca igualment l'acció urbanística a la carretera d'Avinyonet amb la realització d'un passeig que anava des del nucli urbà (actual carrer d'en Pep) fins al córrec dels Jueus (avui ronda del Parc) i que els figuerencs van batejar com a passeig Nou. Disposava de quatre filades d'arbres, amb una tanca d'arbustos. Calgué expropiar diversos terrenys i l'obra s'hagué de realitzar entre el 1880 i el 1890, ja mort l'arquitecte. El 1904 fou reconstruïda la carretera d'Avinyonet en fer-hi passar la de Llers, que fins llavors anava per darrera dels terrenys de l'actual hospital.

Altres reformes importants que va projectar l'arquitecte Roca i Bros foren:

Formació, el 1850, de la plaça del Teatre (avui de Gala-Dalí), amb supressió de l'antic cementiri i diverses edificacions com la casa Romaguera i construcció del Teatre Municipal (avui Museu Dalí).

Part inicial de les places del Gra o de les Patates, el 1854, i de la Triangular, el 1850, on va tenir la clarividència que la cruïlla dels carrers de Sant Llätzer amb el de Terreres i el nou del Col·legi formessin una plaça de forma triangular sobre unes eres propietat d'en Cremadells.

Altres previsions foren: la perllongació del carrer de la Barceloneta fins al Rec Arnau (1864); la reforma i alineació del final del carrer de Caamaño, amb la possibilitat de formació de les noves places de la Palmera i, més tard, de l'Escorxador, i la redacció, el 1850, d'unes ordenances relatives a obres per a "millora de la població y hermosteo general". Una altra millora, aquesta oficial, fou, el 1867, en declarar-se lliure d'edificació la tercera zona d'influència del castell.

Equipaments importantíssims d'aquesta època foren la construcció del Teatre Municipal (1850), del saló de la Placeta (avui Museu de l'Empordà) i la instal·lació de les fonts públiques amb aigua sobrant del castell.

Del plànol redactat per l'arquitecte Roca i Bros n'hi havia un exemplar a la Sala Capitular de l'Ajuntament, de data 1859, escala 1/5.000⁽²³⁾ i posteriorment una còpia a l'Arxiu Municipal, conformada per l'arquitecte Ricard Giralt, en el qual l'autor recorda haver-lo vist amb un curiós error: els carrers de Sol d'Isern i Sant Josep Sol d'Isern figuraven com "Sol de l'Hivern".

PLÀNOL DE LA REFORMA DE LA CIUTAT EL 1877

El seu autor és el mestre d'obres i zelador municipal Joan Papell i Llenas⁽²⁴⁾ i es formà arran de l'arribada del ferrocarril, que plantejà noves orientacions urbanístiques.

L'autor es defineix com a "representante de los intereses locales, en prueba del desinterés y del celo de nuestro propósito para que estos itinerarios sean lo más completo que pueda apetecerse.... trazando nuevas manzanas con fondo capaz de contener grandes patios y jardines propios de una población agrícola como la nuestra: regularizando las calles a cordel, anchas, con edificios que no sean altos en demasia para que puedan recibir, aún en invierno, los beneficios del sol y se prestan además a pórticos corridos...".⁽²⁵⁾

En aquest plànol figura la primitiva vila i el perímetre fortificat de l'última guerra carlina. Es titula "Plano de la Ciudad de Figueres y su reforma", i projectava l'ordenació d'un nou creixement urbà envers el sud-oest i l'est de la ciutat i pràcticament irradiava un creixement del doble de la superfície urbana d'aquell moment. Preveia una gran avinguda, la ronda de Domingo Trone (enginyer de les obres del ferrocarril) que passava pel passeig de l'estació i els jardins interiors del ferrocarril fins al carrer de la Creu de la Mà, per tal de donar pas directe del trànsit procedent de Roses cap a Girona. Es donava sortida als carrers de Gatillepis i de Tortellà, formant-se un nou barri a la porta o plaça del Sol, al final del de Lasauca. També es projectà el cobriment de nous trams de la riera, envers l'avui plaça de l'Escorxador, on hi havia els serveis de rentador, escorxador i fàbrica de gas. Es volia comunicar el carrer d'en Blanc amb el de Monturiol. Es formà la plaça de l'Estació concebuda inicialment amb grans dimensions, alhora que es donà una gran importància a la plaça del Gra, on es traçà el carrer de l'Esperança i el carreró de Castelló (avui Nostra Senyora de Lourdes). En desfer-se el clos de la guerra carlina, s'ordenaren els carrers de Cendrassos i d'Orient, el carreró de la Barceloneta, la Calçada de Tapis, etc. Papell va tenir una visió futurista en projectar una altra gran avinguda arborada que anava des de l'actual plaça Creu de la Mà fins passat la ronda de Barcelona, per tal de poblar tot el sector oest de la vila. També preveia un gran firal de bestiar amb arbres i abeuradors, que ampliava enormement l'existent al camp de les Rodes i que ocupava part del modern barri del Poble Nou. Fins i tot es pensava aixecar un monument a Narcís Monturiol.

Una novetat imposada per aquest tècnic fou la construcció a partir del 1877 dels primers passadissos de pedra o de llamborda per facilitar el pas

24. Joan Papell i Llenas (Figueres 1835-1897). Era mestre d'obres, perit agrònom i director de camins veïnals i canals de regatge. Com a zelador d'obres municipals va participar en la projecció urbanística, amb gran visió de futur. Va escriure el llibre *Itinerarios para viajes y excursiones* que inclou el seu projecte urbanístic.

25. Joan Papell. Obra esmentada pàg. 197.

PLANO DE LA CIUDAD DE FIGUERAS Y SU REFORMA.

terminado por
D. JUAN PAPELL Y LLENAS.

1878.

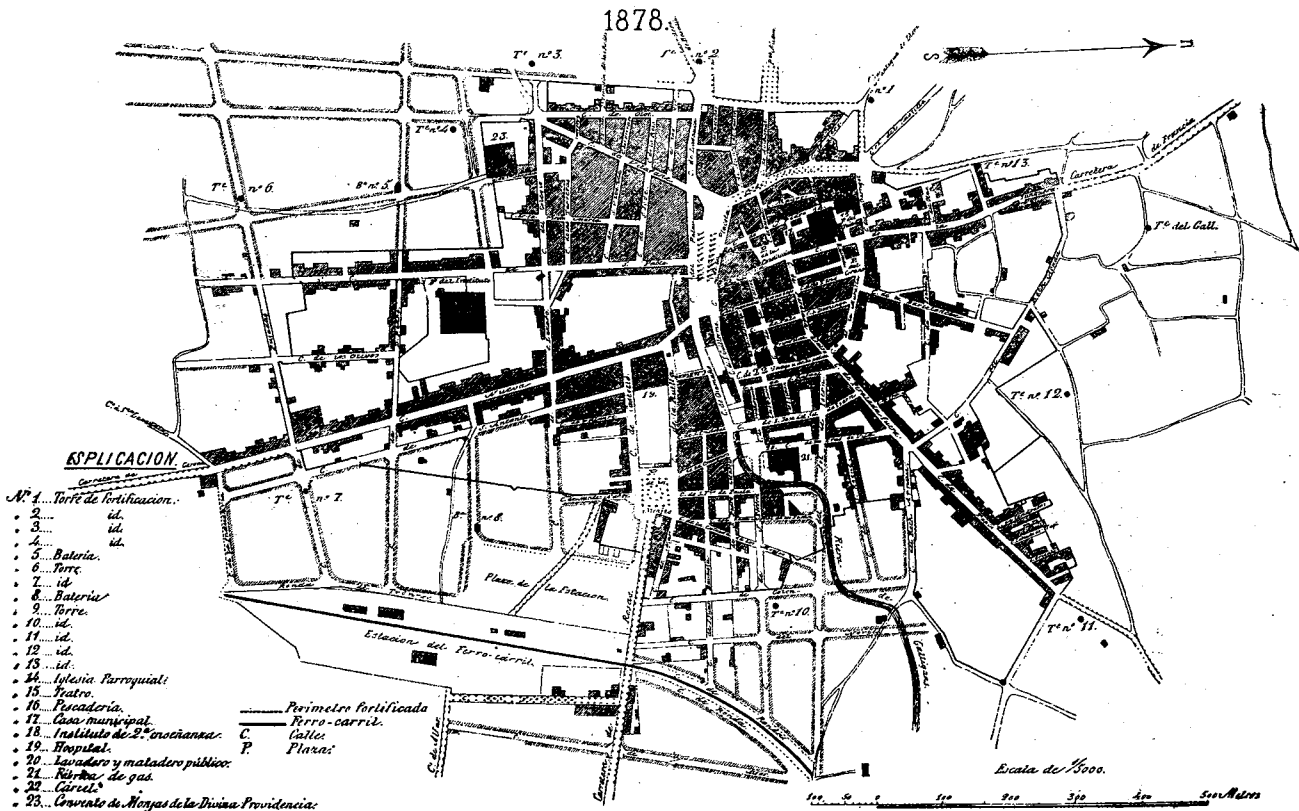

Fig. 14 Joan Papell va confeccionar el 1878 un planol d'exemple per les parts sud-oest, amb un gran fital de bestiar, i sud-est, aquests amb motiu de l'arribada del ferrocarril on hi projectava una gran plaça de l'estació i els nous carrers de Requesens i del Far. El planol assenyala les torres de fortificació de l'anterior guerra carlina. (Arxiu municipal).

de transeünts entre un costat i l'altre dels carrers que estaven enfangats i que s'instal·laren entre la plaça del Gra i la carretera de Roses i el carrer de Méndez Núñez.

Barri de l'Estació i carretera de Roses

Fruit d'aquest plànol i amb l'arribada del ferrocarril, el 1877 es va desenvolupar un nou barri entorn de l'estació. Fins llavors aquelles terres estaven solcades pel camí vell de Castelló en una zona plena de fondals on corrien els recs Merdisser i del Cementiri. La instal·lació el 1814 del cementiri municipal entre les carreteres de Castelló (antiga) i del Far convertia el lloc en una altra dimensió encara que molt lluny de la vila. El carrer de Sant Llàtzer restava tancat a l'altura del de Méndez Núñez i la zona estava ocupada per les hortes d'en Xarric, d'en Dalfau, d'en Bassols i d'en Fontana. També es van allargar els carrers del Mar, de Pi i Margall i de Sant Joan Baptista i es formaven el de Colom i el del Nord.

Amb el ferrocarril i la nova estació, tota la zona va agafar una nova volada. A més del cobriment de la plaça del Gra i la formació de la plaça de l'Estació (1908), que Papell preveia de forma rectangular i molt més àmplia, es va perllongar l'edificació al llarg de la carretera de Roses fins al carrer de Requesens i es crearen els nous carrers de Rubaudonadeu, la prolongació del Sant Llàtzer i els de l'altra banda de l'estació: carrers de Vilamalla, on es construïren el 1880 les primeres cases tipus anglès de la ciutat, de Progrés que es veié aviat envaït de magatzems, de Requesens i la ronda del Carril. El 1894 es va construir la plaça de braus al carrer del Far i una bòvila, i en la zona de l'ara carrer Pompeu Fabra, s'hi va instal·lar, el 1897, un col·legi dit de Sant Vicenç regentat per les germanes de la Caritat. En el segle actual, les edificacions s'allargaren fins a prop del rec del Mal Pas.

EL SEGLE XX

El segle XX va iniciar-se amb un allargament de la ciutat envers llevant fins als fondals propers a la via del tren, però fou a partir de 1915 quan l'urbanisme figuerenc experimentà una època molt florida amb la presència dels nous arquitectes municipals Josep Azemar i Ricard Giralt.

A l'entrada de segle apareix la figura de l'arquitecte municipal figuerenc Josep Azemar i Font (1862 - 1914) que fou autor de diversos projectes, alguns d'ells oficials, com la presó i l'escorxador municipal, i altres particulars com el cinema Sala Edison, la casa Cusí i el col·legi La Salle, o la reforma de l'església parroquial de Sant Pere. La seva obra cal veure-la més en sentit arquitectònic que no pas urbanístic, encara que és l'autor del projecte de noves alineacions del carrer de la Portella (1901), de l'obertura total del carrer de Sant Ferriol, avui dels Fossos (1906), de la unió del carrer de Monturiol amb la plaça de la Palmera i el projecte de voreres i rasants del carrer de la Barceloneta (1908).

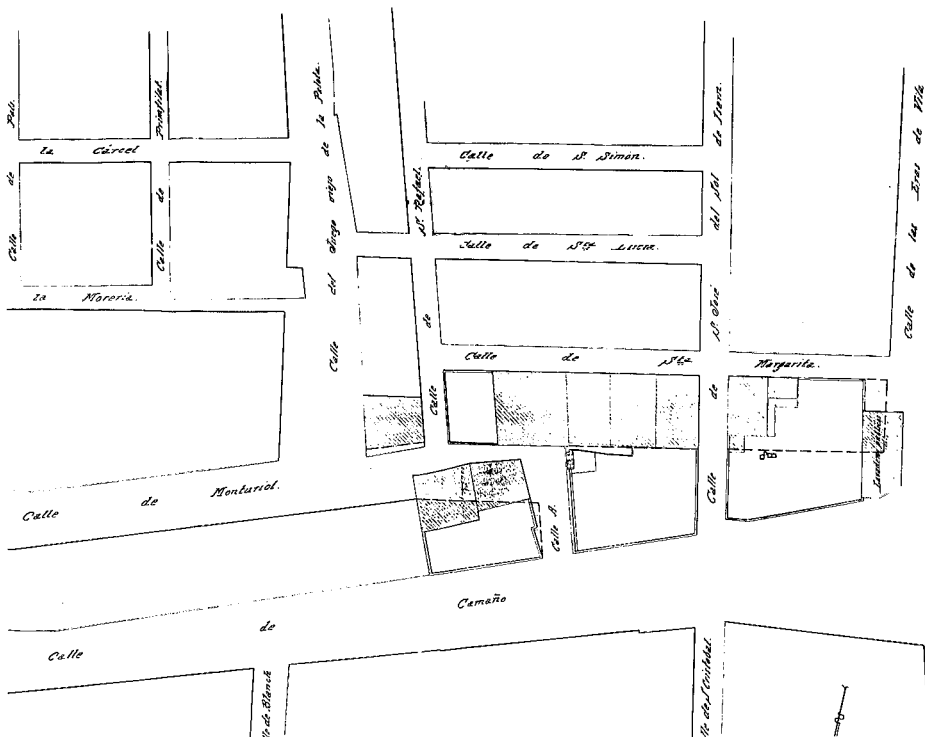

Fig. 15 L'arquitecte Josep Azemar fou l'autor del projecte d'eixample de la unió del carrer de Monturiol amb la futura plaça de la Palmera, que encara eren horts. (Arxiu municipal).

Barri dels Fossos

Es tracta d'un barri poc edificat que va expandir-se amb el cobriment de la ribera a la plaça de l'Escorxador (1902). Just on avui es troba la plaça hi havia l'escorxador municipal construït el 1846 i reformat el 1902, (ara convertit en sala d'exposicions i arxiu històric comarcal), la fàbrica de gas (1860) i les tenidories d'en Giralt, que després (1878) es convertiren en el col·legi religiós per a noies les Franceses i, més tard (1989), en el col·legi públic Josep Pallach. El barri portava aquest nom pels grans fondals que hi havia a causa dels escorrancs de les aigües plujanes. El 1906 es va iniciar la urbanització total del carrer de Sant Ferriol (ara dels Fossos) i l'any següent, al capdavant del vial, es va obrir el col·legi per a nois dels germans de la Doctrina Cristiana, ambdós, projectes d'Azemar.⁽²⁶⁾

El vial central d'aquest barri és la calçada dels Monjos, que era l'antiga calçada romana i l'antic camí de Vilatenim a Vilafant. La via del tren va necessitar gran quantitat de terra per assentar-se sobre aquests fondals i va creuar el camí antic de Vilatenim, amb la qual cosa es van bastir unes primeres edificacions per la part de ponent, és a dir, entre la via del tren i la riera Galligans. És l'anomenat **Barri de la Marca** en el qual es van formar

26. Josep Azemar i Pont. (Figueres 1862 - 1914) Llicenciat en Ciències Físico-matemàtiques; fou arquitecte municipal de Figueres. Va ser l'autor de les obres de reconstrucció de l'església parroquial de Sant Pere i dels edificis de l'antiga Cambra Agrícola, Presó, Escorxador, col·legi La Salle, casa Cusí, cine Sala Edison, etc.

tardanament els carrers del Port de la Selva, de Pont de Molins i de Mollet de Peralada, tots afectats pel perill d'inundacions de la riera, fins que es va fer un gran terraplè als marges del rec.

Altres millores realitzades al principi de segle foren la fusió de la carretera d'Avinyonet amb la de Llers, convertida en via de tercer ordre (1901) i la construcció de la nova presó al carrer de Sant Pau (1907) que va obrir l'expansió futura dels carrers de Santa Llogaia i de Sant Pau.

L'ÈPOCA GIRALT

La primera meitat del segle XX fou la dels plans puntuals, mentre que la segona meitat oferirà els plans generals. En el primer cas hi ha la gran sort de disposar, des del 1914, d'un arquitecte municipal com Ricard Giralt⁽²⁷⁾ que va projectar diversos plans d'urbanització, amb una gran visió de futur i de realisme pràctic. Encara que no va redactar cap plànol general, sí que va insistir, ja el 1915, en la seva necessitat, i en les noves ordenances municipals del 1921 fixava les alineacions (si es volia separar de la línia oficial del carrer, ho havia de fer un mínim de 5 metres), les rasants i les altures: 12 metres en carrers de 10 metres d'amplada, 14 per als de 12 metres i 20 per als de 20.⁽²⁸⁾

De l'arquitecte Giralt cal esmentar, entre altres obres arquitectòniques, la gran reforma de la Rambla (1918) i de la plaça de la Palmera (1935), la realització del Parc Bosc Municipal (1920), el projecte de la nova casa de la vila (1933) i una gran quantitat de projectes de clavegueres i paviments de carrers amb llambordes.

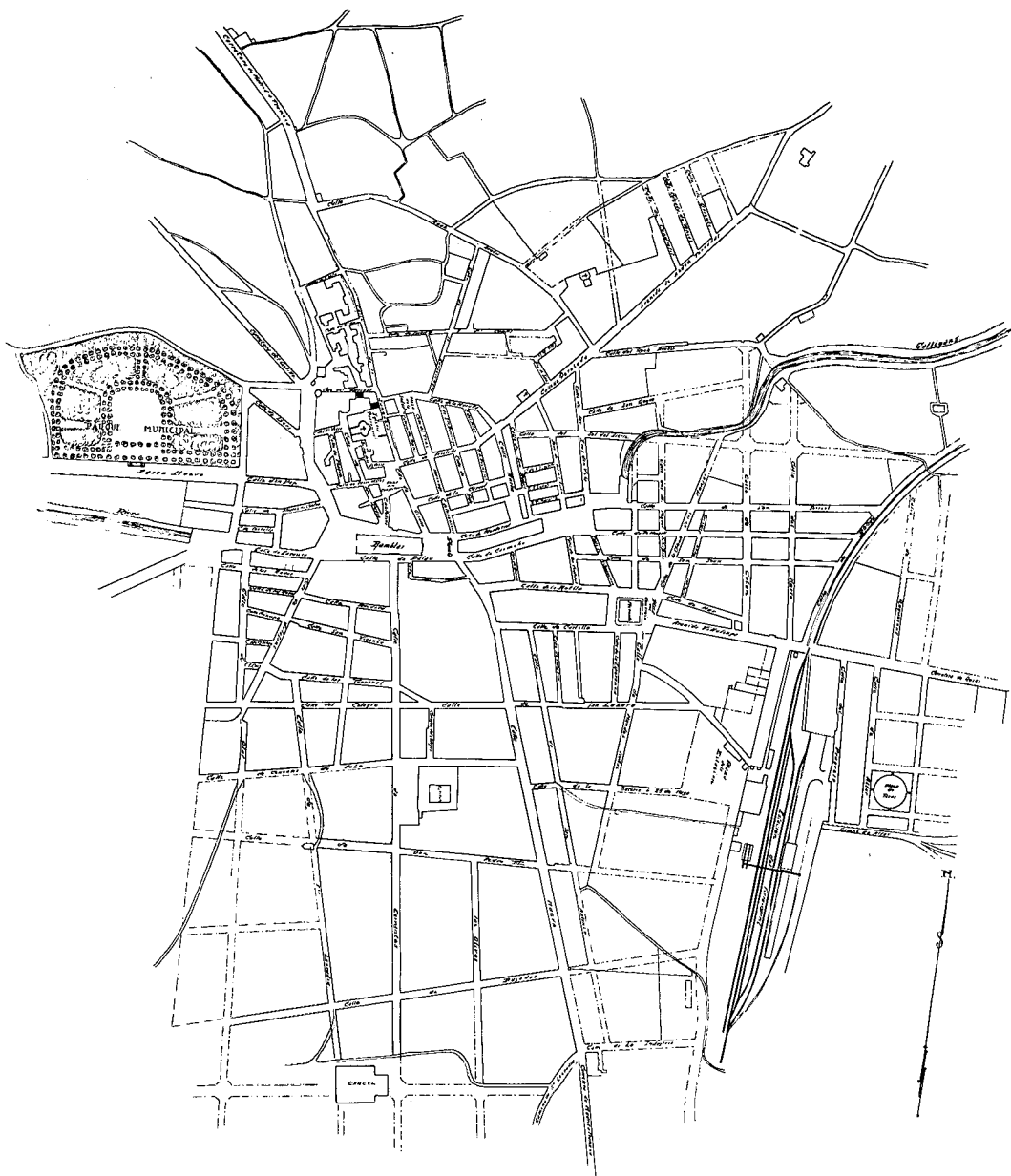
Com a urbanitzador, els seus projectes foren:

Carrer de Borrassà (1934)

L'arquitecte municipal va visionar un projecte d'urbanització "entre la carretera de França i l'antic camí de Santa Llogaia a fi que l'entrada a Figueres tingui el màxim d'amplitud, més tenint en compte el caràcter internacional de dita via". Va establir una amplada de vint metres a la prolongació del carrer Nou i de dotze per al de Borrassà, i també projectà la plaça de la Creu de la Mà. Amb aquest projecte es començaren a bastir algunes cases a mà dreta del carrer Nou, tot ell vorejat de plàtans. Per a la urbanització, s'afectaren terrenys de Maria Bassols, Maria Daunis, vídua de

27. Ricard Giralt i Casadesús (Barcelona 1884-1970). Fou un home excepcional per a la Figueres que impulsaren els polítics a les primeres dècades del nostre segle. El 1911 va aconseguir el títol d'arquitecte i quatre anys després guanyà, per oposició, la plaça d'arquitecte municipal de l'Ajuntament de Figueres. És autor de gran nombre de projectes urbanístics i al mateix temps d'edificis i espais singulars: la casa Ajuntament, el parc bosc municipal, la reforma de la Rambla, etc. El 1940 fou expedientat i expulsat del càrrec d'arquitecte municipal perquè durant la República havia estat un home d'idees esquerranes.

28. Els projectes de l'arquitecte Giralt es conserven a l'Arxiu municipal de Figueres, secció obres, i al Col·legi Oficial d'Arquitectes a Girona.

FIGUERAS

escala

EL ARQUITECTO MUNICIPAL

Ricard Giralt
1930

Fig. 16 Plànol de Figueras de l'arquitecte Ricard Giralt, el 1930. La seva visió ofería un eixample pel sector de Cendrassos i la zona entre el carrer Nou i la via del tren i dels voltants de la presó. (Arxiu municipal).

Torras, i Ignasi de Fontcuberta. Aquest projecte va permetre la formació dels carrers de la Mare de Déu de Montserrat i el Bruch. En enderrocar-se l'antiga fàbrica de bicicletes Gimbernau, es va ordenar el solar i es va imposar la cessió d'una part dels terrenys destinats a zona verda per a una nova plaça (1993).

Carrer de Vilabertran, del Rec Arnau i de les Hortes

Entre el 1929/1934 l'Ajuntament aprovà el projecte per a la plena obertura del carrer de Vilabertran, amb la finalitat d'enllaçar el trànsit procedent de Vilabertran, Cabanes i Pont de Molins (pel carrer del Rec Arnau, convenientment eixamplat) amb l'estació mitjançant una via de circumval·lació (carrers de les Hortes, de Vilabertran, de Colom, de Vilallonga i l'estació). També es volia perllongar el carrer de Colom fins al de Tapis, amb una plaça octogonal al seu encreuament, projectada en forma de rotonda el 1994. Per a l'obertura del carrer de Vilabertran calgué comprar la casa núm. 40 del carrer de Tapis (llavors dita d'Abdó Terrades) als germans Ramonet Algans i la número 42 a Joan Padrosa, hortolà, i oferiren gratuïtament el terreny destinat a horta, Felip Llonch i Joan Pratsevall. Amb el projecte es donà sortida al carrer de les Hortes, al mateix temps que se'n projectava l'alineació uniforme (encara no aconseguida) amb un xamfrà a l'encreuament amb el carrer de Peralada.

Plaça de Josep Tarradellas

El 1927 es va iniciar el projecte de cobriment d'un nou tram de la riera a continuació de la plaça de l'Escorxador i d'aquesta manera es creava el nou vial anomenat de Pella i Forgas i la plaça gran del Galligans, ara anomenada de Josep Tarradellas. Fou un projecte de llargs tràmits i execució a causa de l'afecció de terres privades. Les obres del carrer es van iniciar el 1934 i les de la plaça el 1936, cosa que va permetre la unió directa del carrer de Vilabertran amb la plaça de la Palmera.

Carrer de Muntaner

El 1926 s'aprovà la prolongació del carrer de Muntaner, que estava format a partir del carrer de Sant Pau però sense enllaçar amb el carrer Nou. Era una idea que ja s'havia pensat el 1819 en fer-se l'edifici de l'actual Institut. Per a aquesta obertura calgué afectar la finca dels senyors Balló i Torras. La construcció del col·legi Sant Pau, entre el 1926-33, fou el factor decisiu. Igualment es va ampliar el començament del carrer quan ja s'havia enderrocat, el 1926, l'antiga església del convent dels Pares Franciscans (lloc on avui hi ha l'església de la Immaculada).

Era d'en Deseia (1935)

L'era d'en Deseia, on abans hi havia hagut el mas Llogaia, era situada sobre el marge de terres que impedia la continuïtat del carrer de Vilafant. Aquest mas havia estat l'hostal d'en Poli Deseia, construït el 1794, després va ser una masia amb una gran era de batre cereals i era el lloc de

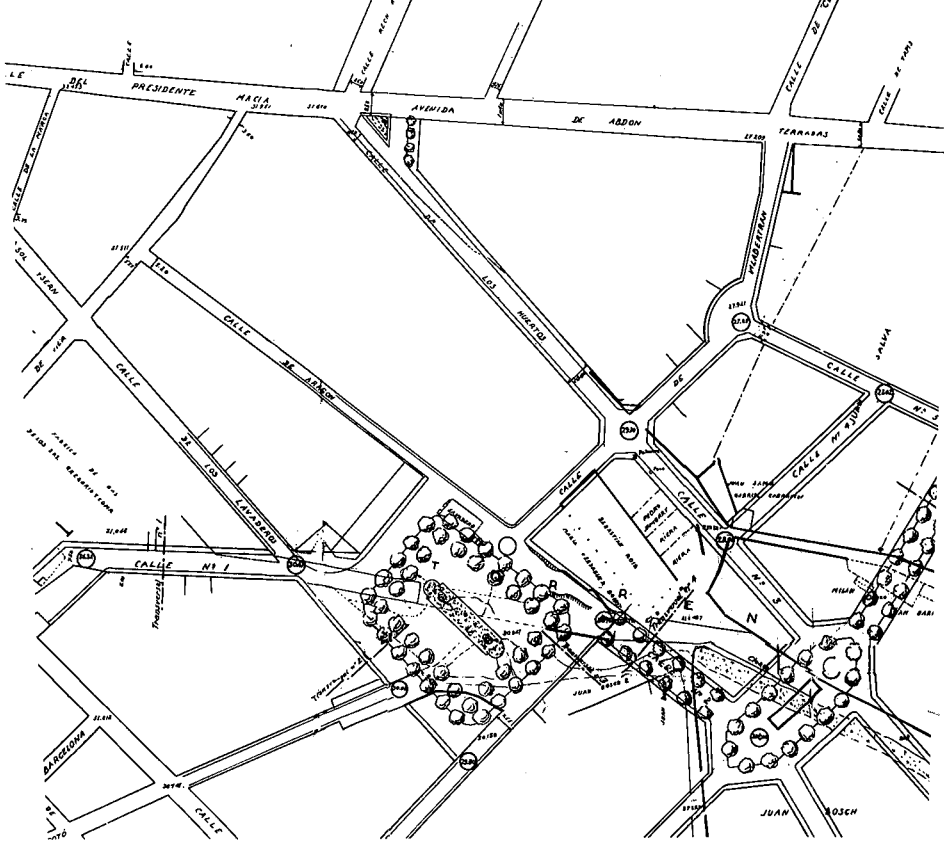

Fig. 17 A. Els projectes d'urbanització realitzats per Ricard Giralt van donar un nou aire a la ciutat. En el primer plànol es veu la formació de l'actual plaça Josep Tarradellas, amb els nous carrers de Vilabertran, Hortes, Ramon Basil, Pella i Forgas i perllongació del Nord, amb una prevista plaça sexagonal que, curiosament, ara es projecta la seva necessitat, encara que de forma elíptica.

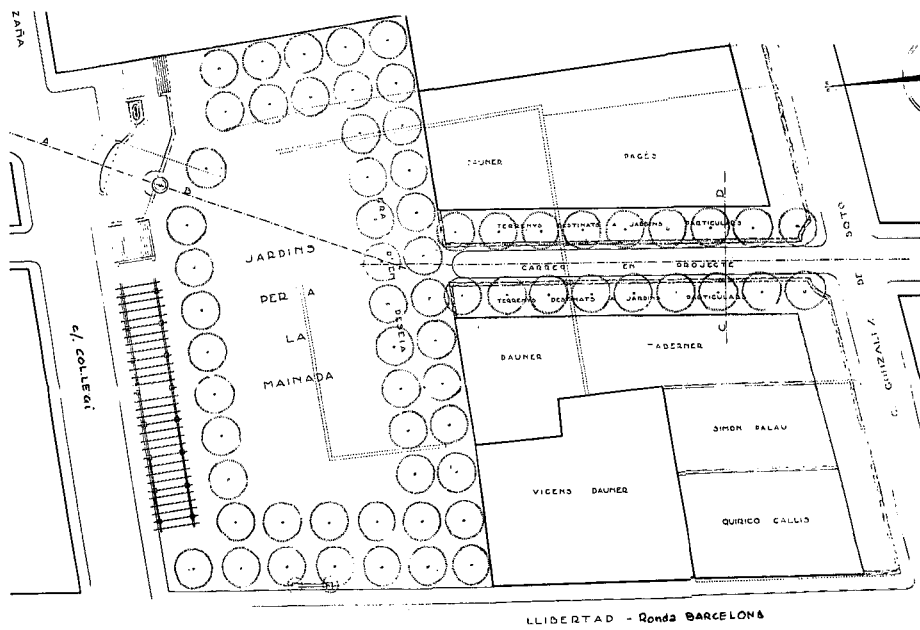

Fig. 17 B. Urbanització de l'era d'en Deseia, ara jardí d'Enric Morera, amb el nou carrer de la Concòrdia.

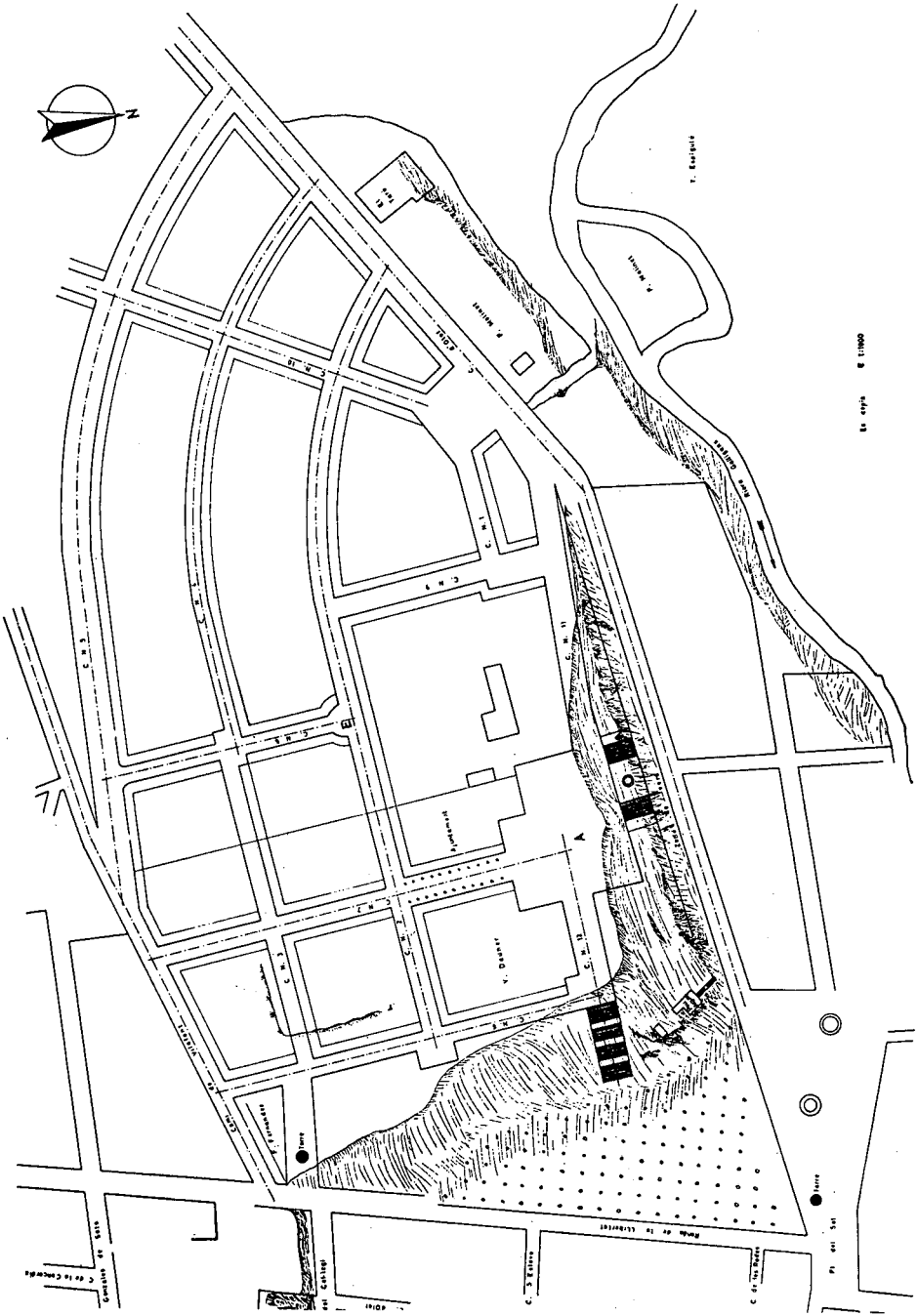

Fig. 17.C. Barri del Poble Nou, estudiat com una unitat de conjunt.

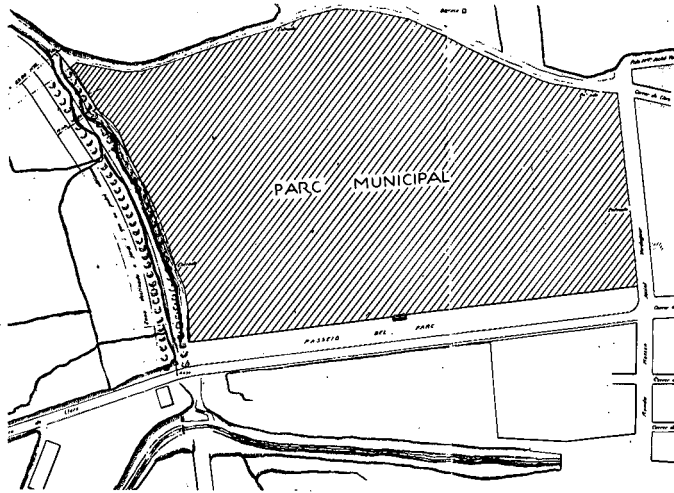

Fig. 17 D. Projecte de la ronda del Parc, a la part oest del parc bosc municipal.

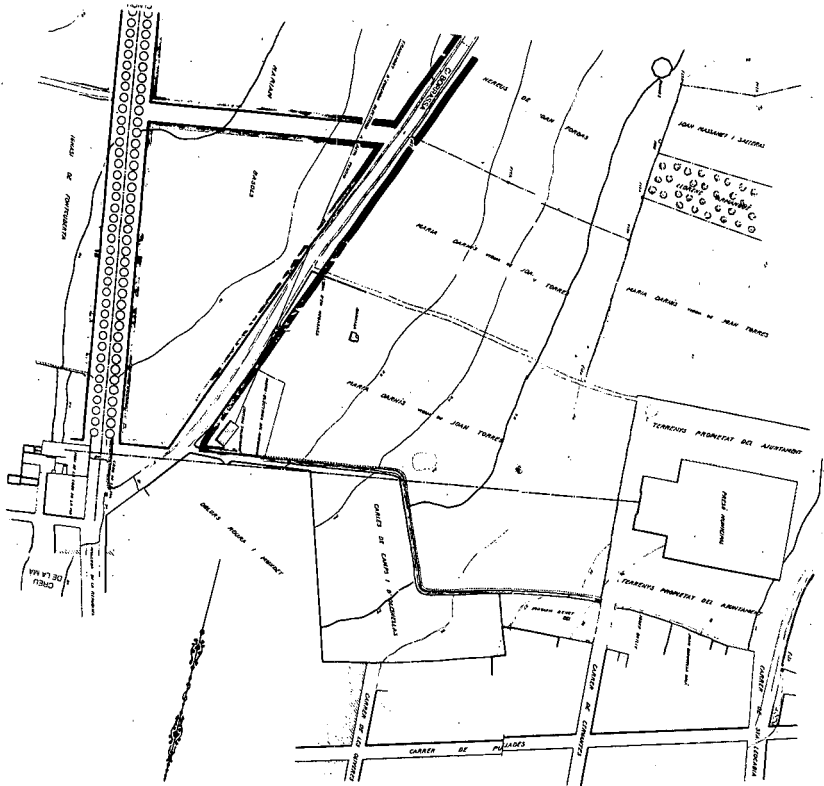

Fig. 17 E. Ordenació de tot el sector de la presó, amb el nou carrer de Borrassà, l'exemple del carrer Nou i la formació de la plaça de la Creu de la Mà.

pas dels traguiners de la vella carretera de Vilafant i dels camins que menaven a Santa Llogaia, a les Closes d'en Clarà i a Vilafant per les Forques. El 1935 l'Ajuntament acordà la prolongació del carrer de Vilafant per l'avui dit de la Concòrdia, amb una graonada que salvava el desnivell de terres. A la part de llevant, en aquell moment només hi havia la paret de l'horta del convent de les monges clarisses de la Divina Providència i un camí de ronda. L'horta del convent va situar la façana en un vial que anava a Santa Llogaia, viarany que es va desplaçar una vintena de metres més amunt, en fer-se l'actual carrer de la Concòrdia.

Les obres d'urbanització de l'era d'en Deseia s'iniciaren el 1937 amb pedres carrades procedents de l'enderrocament de l'església parroquial de Sant Pere i van permetre la formació, el 1947, de la plaça ara dita Jardí Enric Morera i l'obertura del carrer de la Concòrdia que, en el seu primer tram, exigeix edificacions de planta baixa amb un jardí frontal. L'era d'en Deseia, al principi de segle, era lloc de reunió dels gitanos que vivien al capdamunt del carrer de Vilafant i posteriorment es feia servir de camp de futbol del barri.

Rondes del Rector Aroles i del Parc

El 1930, anys després de la desaparició del pas de la carretera de Llers per l'actual ronda del Rector Aroles, es planejà la formació d'un gran vial de quinze metres d'amplada sobre aquest antic camí, cosa que motivà algunes reclamacions, que van durar quatre anys, perquè només s'afectaven terrenys de finques particulars de la part de tramuntana i cap de propietat municipal, com era el Parc, al costat de migdia. El primer edifici en aquesta avinguda fou el Patronat de la Catequística Parroquial (1930-32). El 1939 es batejà amb el nom d'avinguda del rector Aroles. Molt més tard, el 1956, va ésser també el camí de l'Hospital i va permetre el desenvolupament d'aquesta zona com una sortida secundària del carrer Avinyonet. El projecte de l'any 1930 es va complementar, el 1933, amb el cobriment del còrrec dels Jueus, rec que baixava de la falda del castell, i es va formar la ronda del Parc, amb un vial de 20 metres d'amplada més 10 metres de jardí particular a la part davantera de les cases aïllades de la façana de ponent.

Barri de la plaça del Sol

Aquest barri, que va néixer en cobrir-se la riera pel carrer de Lasauca i obrir-se la nova carretera d'Olot (1853), no va merèixer l'atenció municipal fins al projecte d'alineacions el 1930 i que després es complementà del 1947 que preveia un nou carrer per unir el passeig Nou amb la carretera d'Olot (carrer del Poeta Marquina) i una amplada de 15 metres. Amb aquest projecte es perllongà el carrer de Damas Calvet fins al passeig Nou, sobre l'antiga Font Trobada, el d'Anicet de Pagès i, especialment, el del Mestre Falla que es va cobrir en dues fases, essent necessari expropiar terreny a 15 propietaris. La plaça del Sol es va programar amb unes dimensions de 50 x 80. Els vials d'Anicet de Pagès i de Damas Calvet havien estat projectats el 1919, sense ordre de continuïtat. Giralt preveia un espai de jardí per a infants en aquesta zona.

El 1935 també es va ordenar la construcció al llarg del passeig Nou, amb una voravia més ampla i l'obligació de deixar jardins particulars de 5 metres de profunditat. Al final del carrer d'Avinyonet, on fa la giragonsa amb la carretera de Llers i el camí de les Pedreres, es pensava fer una plaça rodona de 40 metres de diàmetre.

Urbanització del Poble Nou (1931)

Es tractava de la zona Turó Alt, entre les dues carreteres de Figueres a Besalú: la nova, avui carrer de l'Empordà, i l'antiga, ara Via Emporitana, i la ronda del Firal, que aleshores es deia ronda de la Llibertat. On avui hi ha la graonada d'entrada al carrer de Balmes hi havia alçada una torre de defensa de l'última guerra carlina, enderrocada el 1936.

El sector portava els noms d'Olivar Gran, Bateria, Formiguer, Coll de Vilafant o Turó. El 1909 es va fer servir de camp de futbol per als primers equips de la ciutat. El terreny àrid, sec, ple de nius de formigues, era completament lliure d'edificacions i les cases més properes eren les del final del carrer del Col·legi. El 1923 arribà a Figueres un alemany, Albert Köepke, que va comprar 30.308 m² de terreny en aquest sector per instal·lar una indústria de conserves de carn. Envoltà la finca de xiprers i convertí aquell terreny desolat en una autèntica horta enjardinada. La finca la va titular La Armonía y El Paraíso. Això va animar l'interès d'altres persones per aquella zona.

El 1927 es construí una primera casa a la Via Emporitana, a la cantonada de la plaça Sibil·la de Fortià, que era plena d'oliveres. Tot seguit s'inicià la venda de sotos al preu de cent duros cada un. Aleshores l'Ajuntament va comprendre la necessitat de formular un projecte d'urbanització per a aquesta zona que considerava de gran futur. El projecte comprenia edificacions de planta baixa i un pis al llarg de diversos carrers i dues places (la de Pau Casals i una altra venuda indegudament després per l'Ajuntament, al final de l'avinguda dels Pirineus). Les edificacions tenien l'obligació de deixar zones enjardinades davant de les cases que tenien façana a migdia i a llevant. Començà a ser conegut amb el nom de barri del Poble Nou. El 1935 es va donar nom als carrers formats: Dr. Rovira, Ramon Llull, Balmes, Aribau i avinguda dels Pirineus. El 1940 es començaren a vendre més parcel·les, en alguns casos destinades inicialment a horts, que, de mica a mica, començarien a edificar-se, però no fou fins pels volts del 1960 quan començà la construcció amb intensitat, fet que obligà a l'Ajuntament a demanar al senyor Köepke l'enllaç de vials dins la seva finca que fins llavors dividia en dos sectors el barri. S'obriren els enllaços i, alhora, es pogueren formar els nous carrers del projecte inicial, que portaren el nom de Tarrallerro, de Josep de Masdevall, del compositor Juncà i de Dalmau de Creixell.

Lamentablement, el 1966 l'Ajuntament va procedir a la venda del terreny destinat a plaça, al final de l'avinguda dels Pirineus, (eren 4.984 m² comprats el 1928, per emplaçar-hi el dipòsit d'aigua de la ciutat) per a la construcció d'habitatges i va modificar la normativa urbanística, només

d'aquesta part, permetent una altura de cinc plantes i anul·lant la plaça pública allà prevista. La Via Emporitana va restar encara més de trenta anys interceptada, fins que el 1993 es féu la definitiva unió d'un costat i l'altre i que va permetre la formació d'un nou espai lliure sobre el qual es creà una zona enjardinada.

Aquesta urbanització donà també lloc a la conversió dels camins que menaven a les Closes d'en Clarà i a les Forques, en els carrers de Ponent i de Fages de Climent.

Plaça Cervantes

L'any 1932 es va preveure la reforma de la plaça de l'Institut, obra que, per efectes de la Guerra Civil 1936-39 no es va executar fins al 1943.

Terrenys d'ampliació del Parc

Cal assenyalar que el 1931 el benefactor figuerenc Joaquim Cusí i Fortunet va cedir a la ciutat diversos terrenys que tenia entre el Parc Bosc Municipal i els glacis del castell de Sant Ferran, amb la finalitat d'ampliar el parc municipal i sobre els quals ha estat possible la instal·lació del Complex Esportiu Municipal iniciat el 1964.

DESPRÉS DE LA GUERRA CIVIL

Un cop acabada la Guerra Civil (1936-39) la ciutat va trigar molts anys a refer-se de les destrosses causades pel conflicte: el vint-i-cinc per cent del seu cadastre urbà estava afectat. L'Ajuntament va dictar algunes normes que formaren els primers plans parcials d'aquesta època.

Carrer del Sud

El 1939 es regulaven les edificacions del carrer del Sud, en el qual es començava a construir alguna caseta just a l'encreuament amb el de Méndez Núñez, on hi havia el mas Reixach. Al mateix temps es va senyalar un vial transversal que portava el nom de carreró del Sud (el 1991 canviat pel nom de carrer de Migdia) que menava a la fàbrica d'en Bisbal, al carrer de la Creu de la Mà. De totes maneres fou una zona que va quedar adormida fins al període 1985-90, en què es començà a edificar la prolongació del carrer de Fortià i del Sud.

Barri de la Variant Nacional II i la zona Oest

El 1942 el Ministeri d'Obres Públiques va comprendre que resultava del tot impossible mantenir el trànsit de la carretera nacional pels carrers interiors de la població, especialment pel que fa al carrer de a Jonquera, i va projectar una variant que passava per l'oest del nucli urbà. A partir del mas Ferrer, a la part sud del carrer Nou, va desviar la carretera i la féu passar per l'antic camí de ronda (ara rondes de Barcelona, del Firal i de Mossèn Cinto Verdaguer), on travessava la carretera de pujada al castell i seguint el repeu

de la muntanyeta anava a trobar l'antiga carretera a la prolongació del carrer de la Jonquera, on hi ha l'Hotel Ampurdán. El vial fou concebut amb una calçada de 7 m i voreres d'1,50 m, des del carrer Nou fins a les rondes de Barcelona i del Cardenal Gomà, i de d'11 m de calçada i voreres de 3'50 m a les rondes del Firal i de Mossèn Cinto Verdaguer. La variant es posà en funcionament el 1950 i va representar una gran millora de trànsit per la població, al mateix temps va permetre el desenvolupament de la zona oest de Figueres. El 1974 Obres Públiques va fer cessió dels drets de l'antiga carretera sobre els carrers Nou, de Girona i de la Jonquera a l'Ajuntament.

Urbanització Torras Botiñà

El 1943, coincidint amb aquest projecte de la variant de la Nacional II, es va procedir a la urbanització de quinze mil metres de terreny propietat dels hereus de Torras Botiñà, situat al voltant de la presó. En una part d'aquest terreny s'hi havia aixecat el 1907 l'edifici de la presó, que va costar 50.000 duros, pagats la meitat per l'Ajuntament de Figueres i l'altra meitat pels pobles de la comarca. Els terrenys de la urbanització confrontaven a migdia amb propietats encara del baró de Serrahí. Francesc Torras i Botiñà (1857) era agrimensor. Va anar a Amèrica i féu fortuna. El 1945 el projecte fou declarat d'utilitat pública i es formaren els carrers de la Pau, de Sant Jordi, de l'Albert Cotó i del Llaurer, al mateix temps que es perllongaren el de Sant Pau, de l'Oliva i de Torras i Bages, aquest sobre un caminó estret que havia conduït a Palol de Sabaldoire.

Sector Oest de la Nacional II (1948)

També i per igual motiu es va aprovar un projecte d'alineacions de la zona sud entre la carretera antiga (carrer Nou) i la nova, prenent forma les perllongacions dels carrers de Pere III i de Pujades. Cal recordar que el carrer de Sant Pau havia allargat els seus tentacles urbans de forma molt pausada, amb edificacions baixes, com si la presència de la presó fos un fre.

Plaça de Pius XII (1948)

Amb motiu de la reconstrucció de l'església parroquial de Sant Pere es va veure la possibilitat d'enderrocar una illa de cases antigues situada entre la pujada de l'Església i el carrer de Sant Pere, amb la qual cosa es va obtenir un espai verd que es convertiria en la plaça de Pius XII.

Plaça de l'Institut

El projecte que havia pensat Ricard Giralt el 1932 no es portà a cap fins al 1943.

Plaça del Sol

També es va executar el projecte redactat el 1930 i modificat el 1947, que havia de permetre l'eixample de la plaça del Sol i la formació dels carrers del Mestre Falla i del Poeta Marquina, que van comunicar l'entrada del parc amb la carretera d'Olot.

PLA GENERAL D'ORDENACIÓ URBANA

El 19 de setembre del 1958 fou aprovat el Pla General d'Ordenació Urbana,⁽²⁹⁾ redactat per l'arquitecte municipal, Alexandre Bonaterra⁽³⁰⁾ en compliment de les normes de la nova Llei del Sòl i Ordenació Urbana del 1956. Es diu que "se pretende darle a esta ciudad una configuración urbana que se adapte a sus necesidades colectivas facilitando su ordenado desarrollo y permitiendo que éste se lleve a cabo de acuerdo con las características propias de ella y de las necesidades y aspiraciones del mundo actual y previniendo el posible aumento de la ciudad per un futuro no lejano". Figueres tenia en aquest moment 16.759 habitants i una superfície urbana d'1.750.000 m² que suposava un taxa de 95 hab. per ha que era una de les més baixes i difícil de suportar amb el pressupost vigent. Hi ha 29 quilòmetres de carrers, considerats excessius per atendre els serveis d'enllumenat, conservació i neteja i massa cases de planta baixa. Fins llavors el nombre de construccions urbanes havia estat esquitit. En els vuit anys anteriors a aquest Pla General a Figueres s'havien construït un total de 319 habitatges i en els vuit anys posteriors el nombre va augmentar a 2.033, aprofitant la conjuntura favorable de tot el país. Establia noves vies de circumval·lació a l'exterior del clos urbà: una que anava des del final del carrer Nou fins a la carretera de Roses passant per sobre la via del tren; una altra des de la carretera de Roses, també passant sobre la via del ferrocarril, fins al carrer de la Jonquera per la zona de Cendrassos; la unió de la carretera de Llers amb la d'Olot pel barri del Baix Turó; l'anomenada avinguda del Dr. Fleming, des de davant de l'hospital fins la carretera de Llers i una entre la carretera d'Olot fins la ronda de Barcelona, prop de la presó. Quant a l'altura d'edificació, les zonificacions es dividien en urbanes (amb una altura màxima de 27,50 m), sub-urbanes intensives, semintensives, extensives, especials (industrial, ferroviària i reserva) i lliure permanent. Igualment, la llei permetia la construcció d'edificis singulars de més altura però igual volum i això va permetre el bloc de 12 plantes, de l'anomenat Edifici Jubar (primeres síl·labes del nom dels dos promotors), a la cantonada de la ronda del Mossèn Cinto amb el carrer de Llers.

Aquest programa es va desenvolupar en diversos plans parcials o urbanitzacions. Són els següents:

Horta Raguer (1961)

El cognom Raguer correspon a una família benestant figuerenca que vivia al carrer Nou. Més antigament havia estat l'horta Palahí i després la vinya d'en Garida. El 1961 la finca era propietat de M. Lourdes Perxas,

29. El Pla General d'ordenació Urbana del 1958 està dipositat a l'Oficina Tècnica de l'Ajuntament de Figueres.

30. Alexandre Bonaterra i Matas (Figueres 1916). Arquitecte municipal des del 1945, és autor de nombrosos projectes, entre els quals destaca l'edifici del Museu de l'Empordà i la reforma i conversió, en col·laboració amb dos altres arquitectes, del Teatre Municipal en el Museu Dalí.

vídua de Pagès, i va permetre la formació del carrer de la Verge de Lourdes i la plena obertura del de l'Esperança, entre els de Castelló i de Sant Llàtzer.

Plaça del Dr. Vila (1965)

Es va aprofitar l'enderrocament de les restes del vell edifici de l'Hospital de Caritat i de l'església de Sant Baldiri, per formar aquesta nova plaça i la unió del carrer d'en Blanc amb el de Sant Antoni.

Barri de l'Horta Capallera (1965/1970)

És una urbanització formada sobre l'antic pla de Sant Francesc o horta Nova a la mà dreta de la prolongació del carrer de la Jonquera, sobre terres de conreu de molt bona qualitat. Les finques de la nova urbanització, amb una àrea d'1,7 ha, eren de tres propietaris, entre els quals figurava el que donà nom a la urbanització, Àngel Capallera, que era l'amo del predi de més extensió. La planificació estava prevista per a 734 habitants. Tots els carrers porten noms geogràfics: Alberes, Pení, Bassegoda, Banyuls, Quermançó, Cuixà, Massana, Puig Neulós, Salines i Verdera. Resta tancat a la part nord pel rec del Castell, però en canvi per la part de llevant va tenir una sortida per l'antic camí de les hortes de Cendrassos, suara convertit en el carrer de Bassegoda.

Aquesta urbanització va permetre l'edificació en primera línia de l'allargament del carrer de la Jonquera fins a el seu encreuament amb la Nacional II.

A partir del 1990 l'Ajuntament va adquirir algunes edificacions antigues a la part central del carrer de la Jonquera, considerat com un sector degradat social i urbanístic, que foren enderrocades, juntament amb altres del carrer del Molí de Vent i de l'Olm, per tal de procedir, amb la col·laboració de l'Institut Català del Sòl, de la Generalitat de Catalunya, a la regeneració del sector, que es va completar amb la urbanització de l'horta Pagès, situada entre el carrer de la Jonquera i del Rec Arnau, que havia estat de l'hospital i que fou venuda al citat Institut Català del Sòl.

Barri del Garrigal - Avinguda de Marignane

El projecte preveia una extensió de 7,5 ha i 3.240 habitants. Es va iniciar, vers el 1965, amb la contrucció d'un bloc d'habitatges aïllat, anomenat CIASA, a la ronda del Cardenal Gomà i el carrer de Port Lligat, en terrenys que havien estat les hortes d'en Jordi. En aquell moment era lluny del clos urbà, però en una transformació de poc temps després, es va procedir a urbanitzar la zona amb els nous carrers: Jóncols, Montgó, Medes i Norfeu. Es va enjardinar el talús de terra entre aquesta avinguda i la ronda del Cardenal Gomà. En perllongar-se l'edificació envers el nord, Obres Públiques va imposar l'obligació d'una calçada lateral a la ronda del Cardenal Gomà o variant de la Nacional II, que es va convertir en el carrer d'Elx. L'avinguda de Marignane ocupa, aproximadament, el traçat on abans del 1815 passava la vella carretera reial, abans de perllongar-se de forma rectilínea pel carrer de la Jonquera.

Urbanització Serra Floreta (1970/73)

Fou promoguda per Ramon Serra, àlies Floreta. Consta de dos sectors. Una va formar-se entre els carrers de Port Lligat, la ronda Cardenal Gomà i el tram final dels carrers de la Jonquera. A la cruïlla d'aquests dos últims vials, s'hi va bastir l'hotel Ampurdán. Els nous carrers formats foren el Norfeu i d'Elx. L'altre està situat a la muntanyeta, a la mateixa falda del castell, per sobre la carretera de França o ronda del Cardenal Gomà. Als carrers se'ls posà nom de compositors, a causa de la gran afició musical d'aquest promotor: Albèniz, Domènec Rodil, Toldrà, Granados i Lluís Millet. Aquest terreny es poguè edificar degut a les reduccions que havia decretat el govern sobre la primera zona polèmica de protecció del castell de Sant Ferran, que s'allargava 400 metres des dels glacis de la fortalesa i que fou reduïda a 150 per les necessitats dels habitatges del personal d'aviació, i per les instal·lacions municipals del dipòsit d'aigua potable.

Urbanització Horta Pagès

L'Horta Pagès fou una herència que va rebre l'Hospital de Figueres el 1967, de la senyora Dolors de Pagès i Flaquer. Estava situada entre els carrers de la Jonquera, del Rec Arnau i de Cadaqués. Eren unes antigues hortes, amb un safareig públic i un brollador d'aigua. L'Hospital la va vendre el 1988 a l'Institut Català del Sol, el qual el 1993 va projectar un pla amb una plaça rodona de 78 metres de diàmetre, més vials i espais lliures, que conjugava amb la regeneració que estava portant a cap al carrer de la Jonquera i zona del Garrigal. Aquesta finca és erròniament anomenada pels Serveis Tècnics Municipals com a Horta de l'Hospital, que era en un altre lloc, als carrers de Castelló i de la Rutlla.

Barri del carrer Nou (1967)

Aquest carrer semblava que s'acabava a la plaça de la Creu de la Mà, plaça que havia estat un projecte municipal del 1934, però que no va reanimar la feblesa del sector. Ben poques cases s'havien alçat més avall de la plaça, entre les quals hi havia les fàbriques de bicicletes Gimson i Rieju, a la dècada del 1940-50. Encara hi havia l'arbreda típica de la carretera reial.

Les prolongacions més modernes foren: el 1967 la del final oficial del carrer Nou que ja havia arribat a l'encreuament de la carretera nacional antiga i a la nova variant, amb la construcció de l'hotel Rally i la fàbrica de talc Pirineus. Es posà nom a quatre nous carrers: Josep Pous i Pagès, General Marina Vega, Calçada Romana i la Sitjà, perquè el 1950 hi havia un equipament agrari, del Ministeri d'Agricultura, per reserva de cereals. Aquest carrer era un antic camí que menava al molí Petit, a l'altre costat de la via del tren.

Urbanització Pelegrí (1965)

(1965) Es va formar al capdavant del carrer Nou, a mà esquerra, sobre una superfície de 9.936 m² i en va sortir un únic carrer dit Calçada Romana, que encara no té sortida.

Urbanització Fontcuberta

Situada sobre els camps propietat d'aquesta família, amb una superfície de 2.352 m entre el carrer de la Sitja i la urbanització Pelegrí, que va permetre la prolongació a l'altre costat del carrer Nou del carrer Josep Pous i Pagès.

Carrer de Sant Antoni (1957)

Va tenir lloc per la parcel·lació de l'horta Moncanut, propietat de les germanes Moncanut i un terreny d'Antoni Roig, situats entre el carrer de Sant Antoni i els terrenys de la Renfe i entre els de Riumors i de la Creu de la Mà. Es formaren els carrers de Rocabertí i de Rosselló i entremig una petita placeta. A la vegada es perllongà el carrer de Méndez Núñez fins al de Sant Antoni, que estava barrat per una masia i una altra finca el lloc on travessava el rec de la Sessina. L'eixample en aquesta zona semblava tancat per la fàbrica d'en Bisbal, dedicada a olis i alcohols, de la qual avui només resta dempeus la xemeneia com a símbol d'aquest passat industrial.

Horta Roura (1967/70)

Eren les hortes Mundet, amb una era dita de la Nòria i un mas a la cantonada dels carrers Nou i de Borrassà. L'horta estava entremig de les edificacions dels carrers Nou, Pere III, Pujades, Oliva i Torres i Bages. Es formaren els carrers de Victor Català, d'Eduard Rodeja i del Notari Dalí i les placetes de Victor Català i del Notari Dalí.

Pla del Nord-est o barri de l'Aigüeta (1968-1970)

21,6 ha, previst per a una població de 10.800 habitants. Es formaren els carrers dels Indiquetes, de Juncària, dels Romanos, de Deciana i de l'Aigüeta, en record de l'antic poblat dels romans d'aquesta zona, al capdavant del carrer de Tapis, raval que ha tingut un migrat desenvolupament.

Barris Urbisol (1969) i Eixample (1965-70)

El primer tenia una superfície d'1,53 ha i una capacitat per a 660 hab. i la segona de 3,06 ha i 1.320 hab. El primer es va estendre per l'antiga horta d'en Xarric i el segon sobre les hortes dels germans Fontcuberta d'Agulló i d'en Gabriel Cabrafiga. Una urbanització és al costat de l'altra, al final del carrer de Tapis, entre el carrer de Vilabertran i la nova carretera de Llançà. Limiten amb l'avui carrer de Narcís Soler. El 1970 es posà noms de compositors als carrers, a sol·licitud del Foment de la Sardana Pep Ventura: Juli Garreta, Enric Sans, Compositor Mundi, Vicenç Bou, La Sardana, Ramon Basil Compositor Baró, Joan Bruguera, compositor Serra, Vicenç Xaxu, Simó Gratacós, Narcís Soler i Compositor Coll. Continuació d'aquesta urbanització és la zona de l'antic molí de l'Anguila, on es desenvolupà una àrea de serveis.

El 1989 es construí un nou grup d'habitatges a llevant del carrer del Compositor Coll, que tancava el barri per la part de migdia que donà lloc a la formació de la plaça de la Via Augusta, a l'interior d'aquest bloc de cases. El 1992, en arranjar-se el carrer de Narcís Soler, antiga calçada romana, es va

suprimir, desencertadament, el tram final que l'unia amb el camí de la Font del Soc i es va perdre la plena continuïtat del traçat de la dita via romana.

Barri del Molí de l'Anguila

Es tracta d'un antic barri format per diverses hortes i masos, a la part baixa de Figueres, al costat de la riera les aigües de la qual aprofitava per al regatge. Està limitat pel camí de la Font del Soc i un altre que es perllongava des del de les Hortes i ambdós anaven a Vilabertran. Aquest sector està documentat ja el 1073 i el 1123 (amb el nom de canal de l'Anguila i molí de la riera, sota la Marca, en documents del monestir de Vilabertran). El molí de l'Anguila tenia els drets d'aprofitament de les aigües de la riera "des de les passeres del carrer Nou". Disposava de dos bassinyols i una sèquia. Altres masies de l'entorn eren les hortes Claròs, Garau, Moy, Auter, Macau, etc.

Una bona part d'aquestes terres les va vendre el 1969 Pere Subirós, conegut per "en Fabrica", en un concurs, a l'Ajuntament. Sobre aquestes es va perllongar el carrer del Compositor Serra i es bastiren els edificis del Col·legi Dalí, de l'Institut de Formació Professional Narcís Monturiol i la caserna dels bombers. L'obertura, el 1975 de la nova carretera de Figueres a Llançà, sortint de la plaça de Josep Tarradellas, va donar una nova configuració a la zona i va permetre la connexió i la sortida directa. El 1994 es va procedir a la urbanització de l'horta Macau, entre el carrer del Compositor Juncà i la carretera de Portbou, amb la projecció d'una plaça el·líptica per a la distribució de la circulació pels carrers de les Hortes i de Colom. Aquesta plaça té una gran similitud amb la que planteja el 1933 l'arquitecte Giralt en el perllongament del cobriment de la riera, al final de la plaça de Josep Tarradellas.

Antic camp de futbol (1963)

Estava situat entre els carrers de Santa Llogaia, de Pere III, de González de Soto i de la Concòrdia. Era un camp situat en el despoblat, dit Aspres o Olivar Gran, propietat de Vicenç Dauner. El 1907 el camp de tres vessanes i mitja fou comprat per l'Hospital de Caritat de Figueres per 3.500 pessetes, amb la finalitat de construir-hi un nou edifici destinat per a l'hospital que substituís l'anterior del carrer Nou, que estava en mal estat. Aquesta obra no es va fer per dificultats econòmiques i el terreny es destinà primer per a terres de conreu i, del 1929 fins al 1950, al camp de futbol de la Unió Esportiva Figueres. El 1963 la Junta de Patronat de l'Hospital acordà parcel·lar el terreny i obrir el carrer de Vicenç Dauner en record del venedor per les facilitats que havia donat al seu dia

Barri de la carretera de Llers

És un pla que ocupava 19,54 ha. per a una població de 8.420 habitants, en un barri que s'havia desenvolupat poc, amb cases de planta baixa només pel costat de la riera. L'únic camí que tenia era l'avui carrer de la Pastora conegut per "l'antic camí del cementiri", pel fet d'haver-hi hagut un cementiri de soldats francesos el 1808. El 1954 es va construir 50 cases de

caràcter social al revolt de la carretera i els avui carrers de la Salut i de Santiago Mundi. El 1963 es construí 40 habitatges per l'entitat benèfica Món Millor. Tot seguit es bastiren 60 albergs provisionals per a famílies damnificades pels aiguats del final del 1962. Per a substituir-los, el 1970 l'Obra Sindical del Hogar féu 100 habitatges socials, al costat de l'anterior bloc social, amb la qual cosa van néixer els carrers Ochoa, Marañón, Escolapi, Dr. Fleming i Barraquer. Però fou el Pla Culubret, el 1965, el primer d'iniciativa privada redactat arran d'aquest Pla General, el que va motivar el creixement total del sector, amb altres urbanitzacions. Importants equipaments d'aquesta zona són el Col·legi Públic Josep Pous i Pagès (1976), una residència geriàtrica (1992-93), un camp de futbol de barriada i la constitució de la parròquia del Bon Pastor (1967).

Barri Culubret (1965)

Superfície: 2,75 ha. per a 1.184 hab. En fou el seu promotor el corredor de finques Àngel Culubret i l'autor del projecte, l'arquitecte Ricard Giralt, ja a les seves acaballes com a professional. Els terrenys consistien en uns horts a la prolongació del carrer d'Avinyonet entre aquesta carretera i el llit de la riera. La nova urbanització era molt llunyana i aïllada. Els primers habitatges foren de caràcter social, la majoria dúplex de baix i un pis. Als nous carrers formats s'hi posaren noms de pintors: Marià Fortuny, Marià Llavenera, Joaquim Vayreda, Ramon Reig, Josep Bonaterra, Francesc Gimeno, Santiago Russinyol, Joaquim Sorolla, Professor Núñez, Joaquim Mir i Josep M. Sert.

Habitatges del Parc (1965)

Construïdes pels promotors Pujol-Cullell, sobre un terreny en part propietat de la família Avellana. Consten de 300 habitatges situats prop de la ronda del Parc. Es va formar el carrer del Dr. Pasteur i de Cresques Elies. Eren els més alts edificis de la zona.

Juncaria Parc Bosc (1978)

Situat a la part de ponent de l'anterior grup. S'obrí el carrer de Cresques Elies. Imitaren els edificis d'altura.

Habitatges Zafer

Promoguts per l'empresa de Conca, "Zamora-Fernández". Es van construir 350 habitatges. El terreny els fou venut pel promotor Esteve Ferrer, qui l'havia comprat a Carme Viñas. Es formaren els carrers del Dr. Ferran i de Ramón i Cajal. Es tracta, igualment, d'edificis d'altura.

Urbanitzacio Parcsol (1968)

Superfície 2,29 ha. per a 1.480 hab. Emplaçada sobre el camp conegut per Erm dels bous o Cos de Cavall, a la part oest de l'Hospital de Figueres i dels terrenys de l'ampliació del Parc i els glacis del castell. En aquest terreny s'hi havien fet els campionats de tir al plat per les Fires de la Santa Creu. En

principi s'havien previst blocs d'habitatges de 7 pisos d'altura, però els mateixos promotors en demanaren la reducció a 4, perquè ho consideraven excessiu. Es van formar els carrers de Marià Pujolar i de Joaquim Cusí, sobre l'antic camí dit de les vinyes. Al costat d'aquest carrer va aixecar-se, el 1977, l'Institut Alexandre Deulofeu.

Zona esportiva

Entre l'espai d'aquesta urbanització, l'edifici de l'hospital i el carrer de Joaquim Cusí Fortunet, l'Ajuntament va promoure una ampliació de la zona esportiva amb la construcció d'un pavelló esportiu, una piscina coberta climatitzada i un altre gran pavelló esportiu, completant així la zona del Complex Esportiu format entre la ronda del Rector Aroles i la pujada del Castell.

Zona del Turó Baix (1970)

Està situada a les antigues terres dites de Coñill, entre la carretera d'Olot i la riera Galligans, a la part oest del terme municipal. La primera edificació fou la d'un xalet promogut per un alemany el 1920. La major part d'aquestes terres era d'en Fermín Molinet, que va construir el 1929 una casa dedicada a fàbrica de conserves de carn. El 1950 començaren a fer-s'hi algunes casetes de caràcter social, molt econòmiques i senzilles, però fou el 1960 quan se'n bastiren d'altres de més qualitat i això va obligar a promoure un pla parcial de la zona del Turó Baix i es formaren els carrers Arnera, Fluvià, Llobregat, Manol, Muga, Ordina, Ricardell i Ter i la prolongació de l'Anicet de Pagès i de la Pastora. El barri tenia una gran manca de serveis urbans. A causa d'uns aiguats, l'any 1971 fou rectificada l'alineació de la riera fent desaparèixer una gran giragonsa que hi havia i es construïren les parets del marge. El 1984 es féu el pont sobre la riera a l'encreuament entre el carrer de les Pedreres i la carretera de Llers, es renovaren i ampliaren el serveis urbans i el 1992 es cobrí la riera aprofitant les parets del marge ja fetes, aconseguint-se un nou i gran espai d'us públic, que obligà a una renovació de conceptes urbanístics. El vial superior es va convertir en una avinguda prolongació del carrer del Mestre Falla, de prop d'un quilòmetre de llargada. Això va motivar el nou Pla Galligans oest, el 1994.

Horta Reixach (1966)

Era al carrer del Rec Arnau, davant de l'antic edifici dels frares caputxins. Abraçava el mas i l'antiga horta d'en Sans. Tenia una extensió de 6.579 m² i van formar-se el carrer de Núria i la perllongació del de la Caserna.

Barri vivendes Sant Josep (1965)

Forma part del perímetre urbà del barri del Poble Nou, però amb un concepte urbanístic totalment diferent. S'inicià entre els anys 1965-70 en què es va procedir a urbanitzar i edificar blocs de cinc plantes a la prolongació

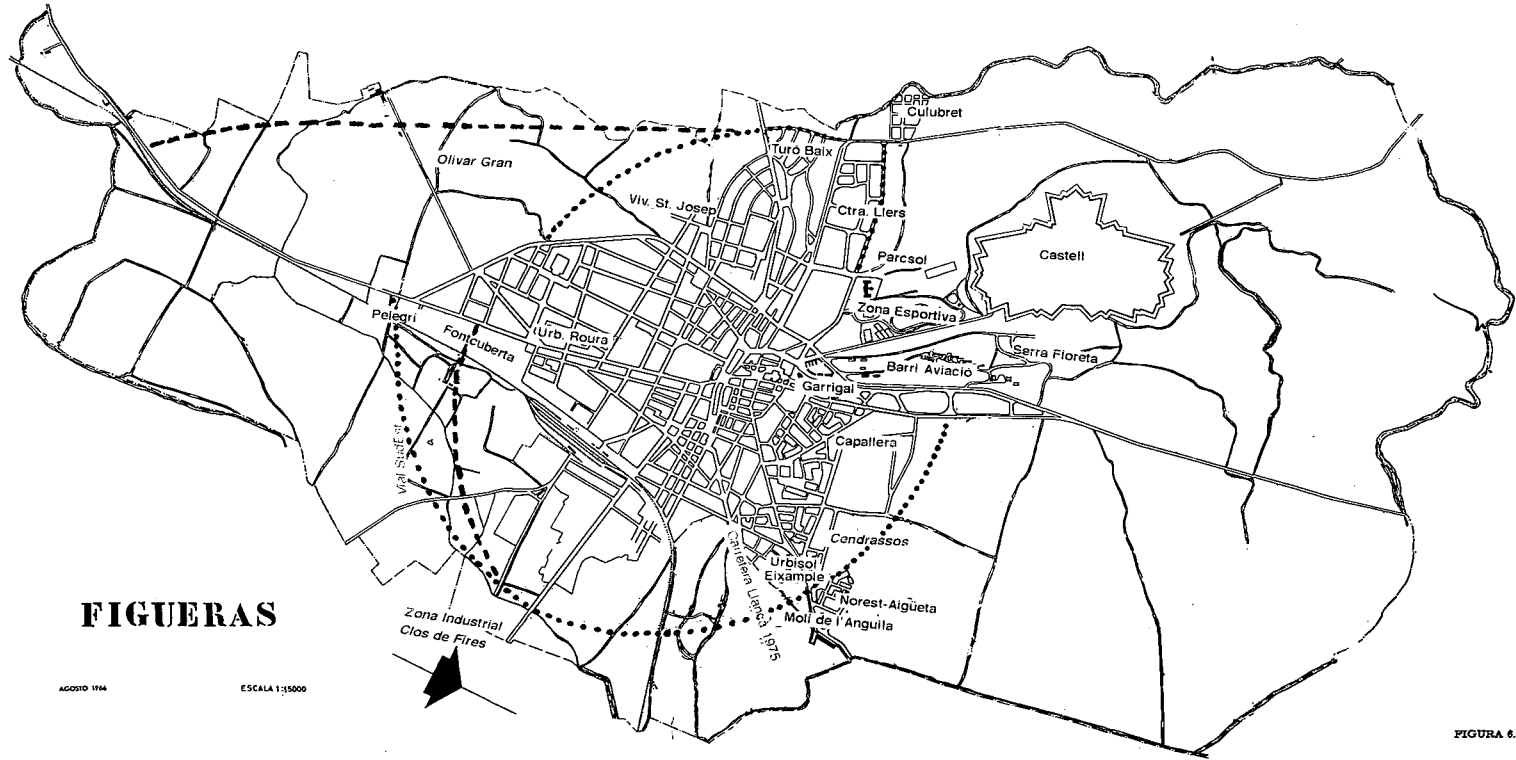

FIGURA 6.

Fig. 18 Ordenació urbana del 1958 de l'arquitecte Bonaterra amb un eixample generalitzat, amb diversos plans parcials i grans vials perifèrics.(.....) En cursiva s'inclouen les innovacions més importants del nou Pla general del 1983.(-----)

del carrer de Pere III. Es posà nom a dos nous carrers: Tarragona i València. Al final del carrer de Tarragona queda interceptat pel mas Ayats. Igualment es va ampliar l'antic camí de les Closes d'en Clarà, que només eren horts i fou denominat carrer de Ponent. També es pogué delinear la plaça de la reina Sibil·la de Fortià. El barri porta el nom de Sant Josep perquè aquest era el nom patronímic del venedor dels terrenys. El 1976 es va bastir el Col·legi Públic Joaquim Cusí Fortunet, a la prolongació del carrer Fages de Climent i, en uns baixos del carrer València s'obrí la parròquia de Santa Maria del Poble Nou.

A la part oest d'aquest barri està prevista una altra urbanització, que arriba a final del terme municipal i que obliga a la construcció d'un nou vial que ha d'enllaçar la carretera d'Olot amb la Nacional II, prop del Pont del Príncep.

Barri de l'Aviació

Situat entre una part de la pujada del Castell i la ronda del Cardenal Gomà. El 1959 amb motiu del Tractat d'Amistat i Col·laboració Hispano-americà es creà oficialment la base aèria del Pení (Estació W-4 i després Eva - 4) per a controls de radar de l'aviació. Des del 1957 s'estava tramitant la construcció d'habitatges pel personal de la base a Figueres, en un sector situat dins el perímetre de la zona de protecció del castell de Sant Ferran, per la qual cosa calgué un acord ministerial de reducció d'aquesta zona polèmica. S'expropiaren vint finques. A la part de tramuntana hi havia 20 habitatges de planta baixa i un pis destinats al personal americà que disposava fins i tot d'una petita escola, un centre religiós, un club i un economat, tot inaugurat el 1959. Pel sector de migdia es construïren les cases del personal espanyol de planta baixa i dos pisos. Quan el personal militar americà fou repatriat, les seves cases foren ocupades per les famílies dels militars espanyols. Els carrers formats en aquest barri porten el nom de la Creu, de l'aviador figuerenc Collar i del President Kennedy. Tota la zona fou aïllada el 1980 amb una tanca de filferro com a mesura de seguretat i protecció del personal, després dels primers atemptats terroristes de la banda ETA.

NOU PLA GENERAL DE ZONA

El Pla general d'Ordenació Urbana de Figueres del 1958 havia quedat debilitat pel pas dels anys i per les noves necessitats urbanístiques. El 1973 l'Ajuntament de Figueres n'encarregà la revisió després de considerar que havien caducat alguns dels seus principis bàsics i per determinar la pèrdua de vigència de les normes que permetien l'altura de 27,50 metres a les illes tancades. El seu principal projecte consistia a ampliar les zones urbanes, amb altures proporcionades a l'amplada dels carrers, simplificar el tipus de zonificació i desenrotllar un gran pla parcial a tota la part sud-oest del terme municipal. Aquest pla no es va aprovar perquè l'any 1975 la Comissió

Provincial d'Urbanisme acordava accedir a la petició de l'Ajuntament de Figueres de renovar l'anterior document urbanístic, amb un nou Pla General que el declarava de caràcter supramunicipal amb l'àmbit territorial següent: Figueres, Borrassà, Cabanes, el Far, Llers, Ordís, Pont de Molins, Santa Llogaia d'Àlguema, Vilabertran, Vilafant, Vilamalla i Vila-sacra, sobre una superfície total d'11.819 ha. Aquest pla va tardar cinc anys a redactar-se i fou aprovat inicialment per la Diputació de Girona el 1980, i es va obrir un termini d'exposició pública que va promoure 3.776 escrits d'al·legacions, molt d'ells de caràcter repetit. Durant un any es feren reunions per a la millora del projecte i s'anaren aprovant esmenes.

Aquest Pla, reformat en atenció a les reclamacions presentades i aprovat definitivament el 1983, volia ésser un document per a l'òptima utilització dels recursos infraestructurals de Figueres i els pobles de les rodalies, la vialitat, la legalització i el desenvolupament industrial i urbà i reserva d'àrees d'especial interès com la del castell de Sant Ferran. La transformació del teixit del sòl urbà es preveia desenvolupar-lo en unitats d'acció per assegurar la coherència necessària i l'edificació quedava sempre afectada per la viabilitat. El nou Pla incloïa nous vials externs de circumval·lació, especialment el que anava des de la carretera d'Olot fins prop del Pont del Príncep, encara no realitzat. Es van reduir altures i augmentaren les senyalitzacions de xarxes de serveis i d'espais públics. El sòl es dividia en urbà (386 ha), urbanitzable programat (66 ha) urbanitzable no programat (195 ha) i no urbanitzable o rústic. La seva vinculació a tota la zona del voltant de Figueres obligava a totes les poblacions per evitar actuacions perjudicials per a uns o altres.

La vialitat més important consistia en la construcció d'una plaça el·líptica a la carretera de Porbou, un pas sota la via entre els carrers de Cabanes i Vilatenim i dos d'elevats, un al carrer de la Sitja (inugurat el 1994) i un altre a la carretera de Llançà.

Recordem que en aquest temps s'havia produït l'obertura de la nova carretera a Llançà, que va obrir unes expectatives diferents a la zona est, i que el 1975 s'inaugurava l'autopista per la part oest i la zona est amb 12.400 metres de llargària, que minoraven el trànsit de la Nacional II per l'interior de Figueres. A la vegada, el 1967, s'havia decretat la reducció a 150 metres dels glacis del castell la zona protegida per les autoritats militars, cosa que permetia nous plantejaments.

PLA DE PROTECCIÓ DEL CENTRE HISTÒRIC

Es tracta d'un pla especial de protecció del centre històric redactat el 1987 i aprovat dos anys més tard, que afecta el centre històric de Figueres i l'entorn de la Rambla i els carrers de Monturiol i Ample. Comprèn el remodelatge del nucli antic i en regula els edificis, tant de caràcter privat com públic que mereixen una atenció o que han de ser conservats, per tal d'evitar depreciacions de valor arquitectònic i cultural. Protegeix, en

especial, els edificis que encara es conserven dels arquitectes Roca i Bros i Azemar. Igualment el 1989 es va aprovar un pla especial de catalogació d'edificis. Els objectius d'aquests dos plans complementaris són: manteniment i foment residencial, foment d'activitats comercials, recuperació de valors històrics i culturals, protecció i millora dels espais públics i ús de l'accessibilitat.

En aquest període s'han urbanitzat els següents sectors:

Cendrassos

Aquest barri cal situar-lo entre la prolongació dels carrers de Peralada i de Tapis i el sector de la Barceloneta. Les primeres edificacions són de l'inici del segle XVIII i apareixen per darrera l'horta dels frares caputxins. La urbanització d'aquesta zona va quedar aturada fins ara. L'únic viaró era el que menava als horts que hi havia a tot l'indret, era el camí de les Mosques, ara carrer de la Costa Brava. L'edificació va prosseguir a principi del segle actual fins al camí de les Mosques, que era el límit del carrer, fins que el pla del Nord-est va preveure un creixement d'aquesta zona. El 1989 es plantejà la primera urbanització, a la part de tramuntana, sobre terrenys de la família Fages. Es construïren unes aules per a l'ensenyament bàsic i unes edificacions que, primerament foren annex de l'Institut Ramon Muntaner i després de l'Institut Cendrassos, l'escola pública anomenada Puigneulós. Al mateix temps s'iniciava el carrer de Pelaio Martínez i la conversió d'una part del camí de les Mosques, en l'avinguda de la Costa Brava. Aquesta urbanització va permetre la formació de la plaça de Lluís Companys. Pel carrer de Bassegoda es comunica amb la urbanització Capallera, entremig d'hortes.

Pel sector de tramuntana, la zona havia estat molts anys tancada al final dels carrers de Cendrassos, d'Orient, de Panissars i la calçada de Tapis. Era el límit fortificat de les guerres carlines del segle XIX.

Barri de l'Olivar Gran (1981-84)

Es tracta d'una urbanització promoguda oficialment per l'Institut Català del Sòl, dins el programa d'Actuació de la Generalitat de Catalunya. El terreny ocupa 132.500 m² i es tracta de part de l'antic Olivar Gran. Es preveia una ocupació de 246 habitatges amb un 54,6 per cent de sòl públic i la resta privat. El 1988 es van cedir a l'Ajuntament de Figueres els vials públics (2.682 m²) i les zones verdes (15.924 m²), amb extensions per a equipament escolar i esportiu. El mateix Institut Català del Sòl va fer dues promocions de 92 i 12 habitatges socials. La resta es dedicà a construccions privades de caràcter residencial. La seva comunicació amb Figueres es fa per la carretera vella de Santa Llogaia i està prevista una unió directa amb la ronda de Barcelona.

El 17 de març del 1986 l'Ajuntament donà nom d'escriptors i poetes als carrers i les places: Enriqueta Paler, Sebastià Trullol, Pere Teixidor, Josep M. de Sagarra, Josep Carner, Ausiàs March, Apel·les Mestres, Joan Salvat i Joan M. Guasch, Antoni Xirau, Víctor Rahola i Jaume Maurici.

Altres millores

Altres millores previstes en el nou pla general són: Pla de la Muntanyeta (part nord de la Nacional II); la plena obertura del carrer Fleming fins la ronda del Parc; accés al polígon industrial amb dues rotondes; obertura final i reforma edificació al carrer del Rec Arnau, amb una plaça rodona de 78 metres de diàmetre; pla especial de reforma interior de la zona del cine El Jardí i plaça Josep Pla, amb l'enderroc del cinema Juncària i la unió d'aquesta plaça amb el carrer Nou; enderroc de l'illa de cases sector de ponent de la plaça del Gra; regeneració del barri del Garrigal i del carrer de la Jonquera; plaça el·líptica a la sortida de la carretera de Portbou per connectar-la amb els carrers Nord i de les Hortes; Pla Galligans oest derivat del cobriment de la riera des de l'encreuament del carrer de Damas Calvet fins al final del terme municipal; ronda Sud des del clos de fires fins al carrer Ntra. Sra. de Montserrat, passant pel mas Molí Petit i sota la via del tren; plaça a l'encreuament dels carrers Nou i de Borrassà; estació depuradora; camp municipal d'esports a Vilatenim; més instal·lacions esportives al complex esportiu; ampliació de la zona de vianants al clos antic; pàrquings soterranis del Garrigal, del Firal i de l'antiga horta de l'Hospital, als carrers de la Rutlla i de Castelló, convertida la part superior en la plaça de Catalunya; perllongament del passeig de l'estació fins al carrer de Riumors, afectant terreny de la Renfe i els importants estudis de reconversió civil del castell de Sant Ferran i del problema centenari del pas a nivell del ferrocarril al carrer Vilallonga.

VILATENIM

L'antic municipi de Vilatenim, incorporat al de Figueres el 1975, disposa d'un clos medieval al voltant de l'església, de forma molt escampada. A partir del 1854, amb la construcció de la nova carretera de Roses, la població va experimentar un creixement envers l'esmentada carretera i es van formar els ravals del rec del Mal Pas, de la Campinya i del carrer de la Rutlla, avui carrer Nou de Vilatenim.

De caràcter medieval disposa el **barri de Palol**, a la riba del riu Manol per la part de llevant, que porta el nom de barri de Palol de Vila-sacra, però pertany totalment a Vilatenim. És un barri antic on es troben, sense cap disposició urbanística, set masies amb elements arquitectònics dels segles XVI, XVII i XVIII.

Marca de l'Ham (1968)

Toca al terme municipal de Figueres, fou una urbanització de 7,85 ha i promoguda per l'empresa Inmibar S.A. Es preveien un total de 1.616 habitatges. Els carrers porten noms del zodíac.

El 1978 es va construir el Col·legi públic Ànicet de Pagès.

Les Moragues

Consta de tres grups de cases unifamiliars al peu del marge del Cinturó de Ronda.

Pla del Marquès

Emplaçat a l'interior de l'antiga vila en els terrenys que havien estat propietat de la família del marquès de Camps. És també d'habitatges unifamiliars.

Urbanització dels Baladres (1992)

(1992) Situada a l'antic terme municipal de Vilatenim, entre la casa pairal dels Pagès, el carrer Nou de Vilatenim, la carretera de Roses i l'estadi municipal. Té un caràcter residencial i els carrers porten noms de flors. Al costat de llevant de la dita urbanització s'hi troben el camp municipal d'esports i el gran centre comercial Màxim.

Zona Industrial

El 1993 l'Institut Català del Sòl va urbanitzar la zona compresa entre la carretera de Roses i fins al camí del Far, per formar una zona industrial que tingués un paper motor en l'economia local. El rec del Mal Pas fou canalitzat. Aquesta zona rodeja el Clos de Fires construït per l'Ajuntament tres anys abans en terres del mas Serra, al costat de l'antic camí de Figueres a Castelló d'Empúries i per darrera del cementiri municipal. Un d'aquests vials va passar a formar part de la ronda Sud de la ciutat.

FONTS D'INVESTIGACIÓ:

Per a la confecció d'aquests treballs, l'autor ha consultat tota la documentació existent a l'Ajuntament de Figueres

L'autor va treballar durant vint anys com a tècnic administratiu, cap del Negociat d'Obres, Urbanisme i Habitatge del dit Ajuntament. Va participar en la redacció del Pla General d'Ordenació Urbana de l'any 1958 i se'l va consultar en el del 1974. Quant a dades d'edificacions en els segles XVI, XVII, XVIII i XIX, s'han consultat els arxius de protocols notariais, (les dades dels quals concideixen amb les aportades per Antoni Egea, en els treballs sobre evolució urbana dels segles XV, XVII i XVIII, publicats als Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, 1987 i 1990), els plànols i les actes de l'Ajuntament.